

Sanığın veya Hükümlünün Ölümü

Ersin ŞARE*

“Ölüm Her Şeyi Eşit Kılar”

“Omnia Mors Aequat”

“Death Makes All Things Equal”

Seneca, *Epistulae Morales*, 91. Mektup

Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK–ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.

* Avukat, Mersin Barosu (15 Ekim 2011-15 Aralık 2022 tarihleri arası hakim olarak görev yapmıştır.) ersinshare@hotmail.com, **ORCID ID:** 0000-0003-1441-5146.

Makale geliş tarihi: 27 Aralık 2022 **Makale kabul tarihi:** 11 Temmuz 2023

Atf önerisi: Şare, Ersin. “Sanığın veya Hükümlünün Ölümü.” Ankara Barosu Dergisi 81, no. 3 (Temmuz 2023): 289-332. **DOI:** 10.30915/abd.1225017.

ÖZ

Suçun işlenmesi ile birlikte birey ile devlet arasında ceza ilişkisi kurulur ve devletin cezalandırma hakkı doğar. Suçun birey tarafından işlenip işlenmediği bağımsız ve tarafsız mahkemelerce tespit edilir. Birey ile devlet arasında kurulan ceza ilişkisi ancak mahkeme tarafından verilen cezanın infazı ile son bulur. Fakat bazı nedenlerle bu ceza ilişkisi, verilen ceza infaz edilmeden önce kesilebilir. Ceza ilişkisini kesen nedenlerden biri kişinin ölümüdür. Türk Ceza Kanunu'nda bir suçun failinin ölümü davayı ve cezayı düşüren neden olarak kabul edilmiştir. Ceza kanununda sanığın ölümü ile hükümlünün ölümü arasında ayırım yapılmıştır. Bu ayırım müsadere ve yargılama gideri yönünden önem taşır. Sanık öldüğünde yargılamaya devam olunarak hakkında beraat kararı verilip verilemeyeceği hususu tartışmalıdır. Bir görüşe göre, sanık ölse de “lekelenmeme hakkı”nın gereği olarak yargılamaya devam olunmalıdır. Toplanan delillere göre ölen sanığın suçsuz olduğu anlaşılıyorsa beraat kararı verilmelidir.

HAKEMLİ

Anahtar kelimeler:

ölüm düşme kararı müsadere

lekelenmeme hakkı cezalandırılabilme

DEATH OF ACCUSED OR CONVICT

ABSTRACT

When an individual commits a crime, a criminal relationship is engaged between the individual and the State, on such an occasion, right to punish of the State arises. The decision of whether the crime was committed by the individual is detected by independent and impartial courts. The criminal relationship engaged between the individual and the State cease only with the execution of the sentence given by the court. However, for some reasons, this criminal relationship may be terminated before the sentence is executed. One of the reasons that cuts off the criminal relationship is the death of the person. In the Turkish Penal Code, the death of the perpetrator of a crime has been accepted as a reason to remove the case and the sentence. In the Criminal Code, a distinction is made between the death of the accused and the death of the convict. This distinction is of importance in terms of confiscation and trial costs. It should be discussed whether a decision of acquittal can be given with the continuation of the trial of the accused in the event of a death. According to one view, even if the accused dies, the criminal proceedings must be continued as a requirement of his “right to good reputation “. If, according to the collected evidence, it is understood that the deceased accused is innocent, the decision of acquittal should be given.

Keywords:

death decision of dismissal confiscation
right to good reputation punishability

GİRİŞ

Devleti aralarında kuran insanlar; devletin, insanlar tarafından sınırları öncesinde çizilen kendi hak ve özgürlükleri ihlal etmemesini, kendilerinin de devletin koyacağı kurallara razı geleceklerini kabul etmişlerdir.^[1] Herkesin ceza kanununa uyma ve suç işlememe yükümlülüğü bulunmaktadır.^[2]

Kişilerin, yükümlüklerine aykırı davranarak suç işlemeleri halinde devletin suçluları cezalandırma hakkı ve hatta yükümlülüğü doğmaktadır.^[3] Suç işleyen kişiler de verilecek olan cezaya boyun eğmekle, katlanmakla yükümlüdürler;^[4] kişi işlediği suça karşılık verilen cezayı çekmekle esasen bu yükümlülüğünü yerine getirmiş olmaktadır.^[5] Cezanın çekilmesi ile beraber devletin cezalandırma hakkı tükenmiş olur.^[6]

[1] Yaygın olarak ifade edilen bu görüşün, devletin cezalandırma yetkisini “toplum sözleşmesi” kuramı ile temellendirdiği söylenebilir. Ceza ile amaçlanan toplumsal düzenin sağlanması ve kargaşa haline son verilmesidir. Ancak günümüzde aslında ceza yetkisinin, kurulu düzenin, bireyler üzerinde iktidarını sağlaması için araç işlevi gördüğünü, değişen ekonomik ve toplumsal düzene paralel olarak bedensel cezaların, hürriyeti kısıtlayıcı hapis cezalarına dönüşmesiyle birlikte devletin bedenler üzerinde değil, daha geniş kitlelerin ruhları üzerinde hakimiyet kurmaya çalıştığını, cezalandırma iktidarının yeni bir ekonomisini ve yeni bir teknolojisini oluşturmak için zamanla ceza ıslahatının gerçekleştiğini ve bedeni cezaların ortadan kalktığını ifade eden görüş de bulunmaktadır. Bkz. Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, (Ankara: İmge Kitabevi, 2019), 147-66.

[2] Zeki Hafizoğulları ve Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: US-A Yayıncılık, 2017), 505.

[3] Zeki Hafizoğulları, “Türk Ceza Hukukunda Cezalandırma Hukuki İlişkisi ve İlişkinin Sona Ermesi Nedenleri,” *Uğur Alacakaptan’a Armağan*, ed. Mehmet Murat İnceoğlu (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008), 388. Bir suçun işlendiği ancak yapılan yargılama sonucunda belirleneceğinden, suç işleyen fail ve ortakları hakkında esasen dava açma hakkı doğmakta ve sonrasında verilecek kesinleşmiş mahkumiyet hükmü ile birlikte infaz hakkı doğmaktadır. Bkz. Faruk Erem, Ahmet Danışman ve Mehmet Emin Artuk, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 1997), 923.

[4] Hafizoğulları ve Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 506.

[5] Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2016), 584.

[6] Erem, Danışman ve Artuk, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 923.

Suçun işlenmesi ile birlikte, suç işleyen kişi ile devlet arasında ceza ilişkisi kurulur.^[7] Cezanın infazının sonuna kadar süren bu zorunlu ilişki, devletin cezalandırma hakkının bir sonucudur.^[8] Ceza ilişkisinin kurulması, yargılama ilişkisinin kurulmasını da gerektirir; devlet, cezalandırma hakkını kişiyi bizzat cezalandırmak suretiyle kullanamaz, yargı organlarına başvurmak zorundadır.^[9]

Devlet ile kişi arasında tesis olan ceza ilişkisi hukukidir ve çerçevesi kanunlarla belirlenmiştir.^[10] Bu nedenle getirilen kurallar insan davranışlarının yanı sıra devletin ilgili organlarını da sınırlamaktadır; mesela devlet suç işleyen kişiyi kanunda öngörülen soyut cezadan daha ağır şekilde cezalandıramaz.^[11] Ayrıca önceden belirlenen usullere ve esaslara bağlı kalınarak yargılama yapılması gerekmektedir.^[12]

Suçun işlenmesi ile birlikte ceza ilişkisinin kurulması, kişinin mutlak olarak cezalandırılacağı sonucunu doğurmaz; başka bir ifade ile ceza ilişkisi, taraflar arasında mutlak değildir; kanunun öngördüğü fiili ve hukuki bazı nedenlerle ortadan kalkabilmektedir.^[13] Taraflar arasındaki bu ceza ilişkisinin mutlak olmayışı ve her durumda suç işleyen kişiye ceza verilmesinin ya da uygulanmasının mümkün olmaması nedenleriyle aradaki

- [7] Hafizoğulları ve Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 505; Nur Centel, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2020), 751.
- [8] Kayıhan İçel, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2016), 750.
- [9] Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku III* (İstanbul: Der Yayınları, 2020), 349.
- [10] Hafizoğulları, suçun işlenmesiyle birlikte kişi ile devlet arasında ortaya çıkan bu ilişkiyi “*cezalandırma hukuki ilişkisi*” olarak nitelemektedir. Bkz. Hafizoğulları, “Türk Ceza Hukukunda Cezalandırma,” 392.
- [11] Hamide Zafer, *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2015), 535.
- [12] Hafizoğulları, “Türk Ceza Hukukunda Cezalandırma,” 394.
- [13] Hafizoğulları ve Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 510. Hafizoğulları, kişinin suç işlemesi ile tesis olan ceza ilişkisinin, kişisel ve kamusal çıkarlar gözetilerek kanunun öngördüğü nedenlerle sona erdirildiğini ifade etmektedir. Bkz. Hafizoğulları, “Türk Ceza Hukukunda Cezalandırma,” 387.

ilişkiyi “cezalandırılabilme”^[14] ya da “cezalandırılabilirlik”^[15] ifadeleri ile karşılamak mümkündür.^[16]

Ceza ilişkisi, bazen kanunda belirtilen yollardan geçilerek infazla son bulurken,^[17] bazen de suçu doğuran hareketin dışında kalan diğer nedenlerle kesilebilir ya da ortadan kalkabilir.^[18] Örneğin hukuka aykırı ve kusurlu bir fiil gerçekleştirilmesine rağmen ceza siyaseti gereği bazı nedenlerin varlığı halinde kişilere ceza verilmez.^[19] Yine bazı nedenlerin varlığı halinde devletin cezalandırma hakkının son bulduğu kabul edilir. Bu bağlamda

[14] Kunter, “cezalandırılabilme” ifadesini kullanmaktadır. Bkz. Nurullah Kunter, *Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi* (İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1949), 171-72.

[15] Toroslu, suçun işlenmesi ile birlikte birey ile devlet arasında ortaya çıkan hukuki durumu “cezalandırılabilirlik” kavramı ile karşılamakta, “cezalandırılabilirliğin” cezanın uygulanabilirliğini, yani ceza verme imkanını nitelediğini ifade etmektedir. Bkz. Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım* (Ankara: Savaş Yayınevi, 2012), 444.

[16] “Cezalandırılabilme”nin suça dahil olmadığını, suçun onsuz meydana geldiğini, cezalandırılabilmenin suçun meydana gelmesi ile cezanın uygulanması arasında bir evre olduğunu savunan görüşler olduğu gibi (Bkz. Kunter, *Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi*, 172-73; suç oluşuktan sonra failin cezalandırılmaması şeklindeki kabul halinde “cezalandırılmayan suç” tabirinin ortaya çıkacağını ifade eden Kunter bu görüşe katılmamaktadır. Bkz. Kunter, *Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi*, 178.) “cezalandırılabilme”nin esasen suçun bir unsuru olduğunu savunan görüşler de bulunmaktadır. (Bkz. Kunter, *Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi*, 182. “cezalandırılabilmenin unsur oluşunu biz, yalnız cezalandırılabilmeye tesir eden sebeplerin mevcudiyeti ve cezalandırılabilmenin şarta bağlanması ile izah etmekteyiz.”) Bu ayırım özellikle ceza ilişkisini sona erdiren nedenlerin hukuki niteliğini belirlemede önem taşır.

[17] Ayhan Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III* (İstanbul: Beta Yayınevi, 1992), 735; Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019), 705: “Devlet ve fail arasındaki ceza ilişkisinin normal şekilde sona ermesi cezanın infazı ile olur.”

[18] İçel, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 750; Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2012), 689.

[19] Turhan Tufan Yüce, *Ceza Hukukunun Temel Kavramları* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1985), 185.

“cezalandırılmayı önleyen nedenler” ile “cezalandırma ilişkisini sona erdiren nedenler” şeklinde ayırım yapıldığını söylemek gerekir.^[20]

“Cezalandırılmayı önleyen nedenler”, fiil işlenirken mevcutturlar ve esasen devletin ceza verme hakkının doğumuna etki ederler. Şahsi cezasızlık nedenleri, cezayı tümüyle ortadan kaldıran etkin pişmanlık,^[21] yasama bağışıklığı ve isnat edilebilir olmama durumları cezalandırılmayı önleyen nedenler kapsamındadır.^[22] Yine ilgili suç tipinde, “objektif cezalandırılabilme şartı” belirlenmişse, bu şartın gerçekleşmemiş olması cezalandırılmayı önleyen olumsuz bir nedendir.^[23]

[20] Gian Domenico Pisapia, *İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri Genel Kısım*, Çev. Atif Akgüç (Padova: 1965), 181; Yüce, *Ceza Hukukunun Temel Kavramları*, 185; Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*, 735.

[21] Yüce, *Ceza Hukukunun Temel Kavramları*, 186-87.

[22] Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 444. Bazı durumlarda kişiler, şahsi nedenlerden dolayı cezadan muaf olsalar da; psişik durumu ne olursa olsun, ceza kuralı herkese hitap etmektedir; herkes, istisnasız, ceza kanununun muhatabıdır. Bkz. Hafizoğulları, “Türk Ceza Hukukunda Cezalandırma,” 390.

[23] Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 444. Suç fiili dışında, suç fiilinden sonra, en fazla onunla aynı anda gerçekleşen, bu nedenle suçu oluşturan davranıştan ayrı ve failin veya üçüncü kişilerin iradi ve gayriiradi hareketinin neden olabileceği olgular, objektif cezalandırılabilme şartı olarak nitelendirilmekte; objektif cezalandırılabilme şartının kast ve taksirin kapsamında olmadığı ifade edilmektedir. Bkz. Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 446-47. Kunter, cezalandırma şartlarını suçun unsuru olarak görmekte ve esas incelenmesi gerektiği yerin suç teorisi olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Kunter, *Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi*, 195-96. Kunter de, cezalandırılabilme şartının kast ve taksir kapsamında olmadığı görüşündedir. Bkz. Kunter, *Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi*, 202. Öğretide objektif cezalandırılabilme şartı olarak gıyapta hakaret suçu örnek verilmektedir. Gıyapta hakaret suçunun oluşumu için üç kişi ile ihtilat edilmesi gerekmektedir. Yüksek Mahkeme failin, hakaret ederken üç kişinin bu sözlerini duyduğunu bilmesi ve istemesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda üç kişi ile ihtilat şartının bir objektif cezalandırılabilme şartı değil, suçun maddi unsuru olduğunu söylemek gerekir. Bu yönde karar için bkz. Yargıtay 18. Daire, E. 2016/8464, K. 2018/5346, 11.04.2018.

“Cezalandırma ilişkisini sona erdiren nedenler” ise ceza verme hakkının doğumundan sonra etki gösterirler.^[24] Türk Ceza Kanunu’nda “*Dava ve Cezanın Düşürülmesi*” başlığı altında düzenlenen; sanığın veya hükümlünün ölümü (TCK madde 64), af (TCK madde 65), zamanaşımı (TCK madde 66 ve 68), önödeme (TCK madde 75), şikayet yokluğu (TCK madde 73) cezalandırma ilişkisini sona erdiren nedenler olarak kabul edilmektedir.^[25] Soruşturma sürecinin başlangıcından, yapılan yargılama sonucu verilen kararın kesinleşmesine kadar ki süreçte cezalandırma ilişkisini ortadan kaldıran sebeplere “*dava ilişkisini düşüren nedenler*”; karar kesinleşip cezanın infazına başlanmasından, infaz sürecinin tamamlanmasına kadar ki süreçte cezalandırma ilişkisini ortadan kaldıran sebeplere “*infaz ilişkisini düşüren nedenler*” olarak nitelendirmek mümkündür.^[26] Dava görülmeden ceza verilemeyeceği için dava ilişkisini düşüren her neden infaz ilişkisini de düşürecektir.^[27]

Dava ilişkisini düşüren nedenler; sanığın ölümü, şikayetten vazgeçme, uzlaşma, dava zamanaşımı, önödeme ve af ilanıken, infaz ilişkisini düşüren

[24] Kunter, *Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi*, 249; Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*, 735. Ayrıca failin cezalandırılabilmesi ile fiilin cezalandırılabilmesine ilişkin bir ayırım yapıldığını söylemek gerekir. Bkz. Kunter, *Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi*, 178, 239.

[25] Ceza ilişkisinin kesildiği bu hallerde, toplanan delillere göre suçun unsurlarının, objektif cezalandırılabilme koşullarının ve ceza muhakemesi şartlarının gerçekleştiği, fiil ile failin belli olduğu ifade edilmektedir. Bkz. Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2013), 515.

[26] İçel, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 750. Toroslu, soyut anlamda cezalandırılabilirlik, somut anlamda cezalandırılabilirlik ayırımı yapmaktadır. Maddi ceza hukukunun bütün unsurlarının gerçekleşmesi ile soyut anlamda cezalandırılabilirliğin, mahkumiyet hükmünün kesinleşmesi ile somut anlamda cezalandırılabilirliğin doğduğunu belirtmekte; davayı düşüren nedenlerin soyut anlamda cezalandırılabilirliği, cezayı düşüren nedenlerin ise somut anlamda cezalandırılabilirliği ortadan kaldırdığını ifade etmektedir. Bkz. Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 454-55.

[27] Yüce, *Ceza Hukukunun Temel Kavramları*, 185.

nedenler; hükümlünün ölümü, ceza zamanaşımı ve yine cezanın infazına etki eden af ilanıdır.^[28]

Beccaria göre, suçları önleyen en önemli frenlerden biri, cezaların ağırlığı değil, cezaların kaçınılmaz olmasıdır.^[29] Birey ile devlet arasındaki ceza ilişkisini kesen ve ortadan kaldıran nedenlerin “*cezaların kaçınılmaz olması*”nın bir istisnası olduğunu söylemek mümkündür. İstisna niteliğindeki bu nedenlerin geniş yorumlanamayacağı düşünülebilir. Ancak öğretilerde, cezalandırma ilişkisini sonlandıran nedenlerin kişinin lehine olarak göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmektedir.^[30]

Bu çalışmada cezalandırma ilişkisini sona erdiren nedenlerden biri olan “*sanığın veya hükümlünün ölümü*” konusu incelenecektir. Ama ilk olarak cezalandırma ilişkisini sona erdiren nedenlerin hukuki niteliği konusunda açıklama yapılacaktır. Zira bu açıklama sanığın veya hükümlünün ölümü halinde ortaya çıkacak hukuki durumun ve yapılması gerekenin tespitinde yol gösterici olacaktır. Kanun koyucu sanık ile hükümlünün ölümü arasında ayrıma gitmiştir. Bu ayırım yapılırken müsadere konusu öne çıkarılmıştır. Bu nedenle ayrı bir başlık altında müsadere konusu incelenmiştir. Sanığın ölümüyle beraber ortaya çıkan bir diğer sorun, beraat etmesi gerekirken ölen sanık hakkında düşme mi yoksa beraat kararı mı verileceği noktasındadır. Kişilerin sahip oldukları “*lekelenmeme hakkı*” dikkate alınarak bu konu ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

I. CEZALANDIRMA İLİŞKİSİNİ SONA ERDİREN NEDENLERİN HUKUKİ NİTELİĞİ

TCK'da “*Dava ve Cezanın Düşürülmesi*” başlığı altında yer verilen cezalandırma ilişkisini sona erdiren nedenlerin hem maddi hukuka hem de usul hukukuna ilişkin yönlerinin olduğu ve dolayısıyla bu kurumun mutlaka birisinin içerisinde değerlendirilmesi zorunluluğunun bulunmadığı ifade edilmektedir.^[31]

[28] Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2016), 722-23.

[29] Cesare Beccaria, *Suçlar ve Cezalar Hakkında*, çev. Sami Selçuk (Ankara: İmge Kitabevi, 2020), 129.

[30] Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*, 736.

[31] Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 706.

Hafizoğulları/Özen'e göre; ceza ve davanın düşmesine neden olan sebepler maddi ceza hukukuna aittirler; çünkü öteki maddi ceza hukuku kurumlarına benzer olarak, kıyas yasağı, lehte kanun ilkesi eksiksiz bunlar için de geçerlidir.^[32]

Erem/Danışman/Artuk'a göre de; davayı düşüren sebepler esasen suça ilişkindirler ve bu nedenle usul hukukundan ziyade maddi hukuka aittirler.^[33] Suçun işlenmesiyle birlikte devlet yönünden cezalandırma hakkı doğar; suç işleyen kişi hakkında yürütülen dava esasen bu hakkın yerine getirilmesinde bir araçtır. Cezalandırma hakkının ortadan kalktığı bir durumda, esasen vasita görevi gören dava değil, suç ortadan kalkar.^[34] Nitekim İtalyan Ceza Kanunu'nda, “suçu düşüren nedenler” ifadesinin kullanıldığı belirtilmektedir.^[35]

Kunter ve Önder'e göre, cezalandırma ilişkisini sona erdiren bir nedenin varlığı suçu ortadan kaldırmaz.^[36] Örneğin asli fail konumundaki saniğin ölümü halinde suçun ortadan kalktığı kabul edilirse iştirak halinde işlenen bir suç söz konusu olduğunda suça iştirak eden diğer kişileri cezalandırmak mümkün olmaz.^[37] Geçmişte meydana gelmiş bir olay olarak suç varlığını

[32] Hafizoğulları ve Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 512.

[33] Erem, Danışman ve Artuk, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 923.

[34] Giuseppe Bettiol, “Suç ve Cezanın Sukutu Meselesi,” çev. Faruk Erem, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 12, no. 1 (1955): 3-4.

[35] Erem, Danışman ve Artuk, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 924. İtalyan Ceza Kanunu'nda “suçun düşmesi” ifadesinin kullanılması eleştirilmektedir. Bkz. Pisapia, *İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri Genel Kısım*, 182: “Çünkü bu gibi hallerde ortadan kalkan şey, bütün varlığı veya tümlüğü ile suç değil, suçun bir neticesi olarak kabul edilen cezalandırmadır.”

[36] Bkz. Kunter, *Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi*, 255-56; Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*, 739.

[37] Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*, 738.

sürdürür.^[38] Suç işleyen kişinin ölümü halinde ortadan kalkan devletin cezalandırma sorumluluk ve yetkisidir.^[39]

Cezalandırma ilişkisini sona erdiren (TCK'da ki ifadesi ile dava veya cezaı düşüren) bir nedenin var olduğu hallerde, meydana gelen suçun, daha doğru bir ifade ile suç teşkil eden fiilin ortadan kalktığı söylenemez. Zira olmuş bir şey olmamış olarak kabul edilemez.^[40] Mahkumiyetin tüm sonuçlarını ortadan kaldıran bir af yasası bile işlenen fiili ortadan kaldıramaz.^[41] Nitekim TCK'nın 74. maddesinin 2. fıkrasında; “*kamu davasının düşmesi, malların geri alınması ve uğranılan zararın tazmini için açılan şahsi hak davasını etkilemez.*” ve aynı maddenin 3. fıkrasında; “*cezanın düşmesi şahsi haklar, tazminat ve yargılama giderlerine ilişkin hükümleri etkilemez.*” hükümlerine yer verilmiştir. Sanık ya da hükümlü ölse bile uğranılan zararın ölen kişinin terekesinden ve mirasçılardan tazmini istenebilecektir. Cezalandırma ilişkisini sona erdiren nedenlerden biri olan ölüm halinde fiil ortadan kalksaydı, tazminat talebi de mümkün olmayacaktı.^[42]

Usul hukukuna ilişkin yönleri olsa da cezalandırma ilişkisini sona erdiren nedenler esasen maddi hukuka aittirler ve bu yüzden TCK'da yer verilmesi doğru bir tercihtir. Zira cezalandırma hakkı doğduktan sonra devletin dava açma hakkı doğar.^[43] Cezalandırma hakkı faili cezalandırmaya yönelmişken, dava hakkı hem cezalandırmaya hem de suçsuz bulunması halinde failin

[38] Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*, 736.

[39] Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökçen, M. Emin Alşahin ve Kerim Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2017), 938.

[40] Bettiol, “Suç,” 4.

[41] Selâhattin Keyman, “*Türk Hukukunda Af*” (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1965), 57: “*fiil bir kere işlenmiştir ve bu husus her zaman için bir vakıa olarak mevcudiyetini muhafaza edecektir.*”

[42] Yüksek Mahkeme sanığın ölümünün suçu ortadan kaldırmayacağı, ancak suçtan sorumlu tutulacak kişi bulunmadığından, devletin suçla birlikte ortaya çıkan cezalandırma sorumluluk ve yetkisinin sona ereceği görüşündedir. Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2016/5.MD-469, K. 2019/591, 10.10.2019; Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2014/13-581, K. 2016/34, 26.01.2016.

[43] Devletin cezalandırma hakkı ile ceza davası hakkının birbirinden bağımsız haklar olduğu ifade edilmektedir. Bkz. Kunter, *Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi*, 233.

beraat etmesine yönelebilir; dava hakkı bir araçtır ve cezalandırma hakkı sona erdikten sonra dava hakkının da bir anlamı kalmaz. Ancak cezalandırma hak ve yetkisi doğduktan sonra muhakeme şartlarının gerçekleşip gerçekleşmediği araştırılır.^[44] Bu nedenle TCK'da düşme sebepleri^[45] olarak gösterilen, “*cezalandırma ilişkisini sona erdiren nedenler*”in asıl olarak etkilediği alan cezalandırma hakkıdır ve maddi ceza hukukunu ilgilendirirler.^[46]

5237 sayılı TCK'nın “*Dava ve Cezanın Düşürülmesi*” başlığı altında ve 64. maddede düzenlenen “*sanığın veya hükümlünün ölümü*” nün, diğer düşme sebeplerinden farklı olmadığı düşünülebilir. Ancak öğretilerde bu konuda farklı görüşlerin bulunduğunu söylemek gerekir. Zira ölüm halinde devletin ceza verme hakkından söz edilemeyeceği ve bulunmayan bir şeyin düşmüş olmasından bahsedilemeyeceği; zamanaşımı ile karşılaştırıldığında ölüm halinde devletin ceza verme hakkını gerçekleştirmesinin ve ceza uygulamasının imkansız olduğu ifade edilmektedir.^[47] Şüphesiz bu görüş özgürlüğü kısıtlayıcı hapis cezaları için geçelidir. Zira adli para cezasına mahkumiyet halinde, hükümlünün ölümünden sonra adli para cezasının infazı yönünden maddi bir imkansızlık bulunmamaktadır.^[48] Hükmedilen adli para cezası ölen hükümlünün terekesinden tahsil edilebilir. Ancak kanun koyucu bunu tercih etmemiştir. (Bkz. TCK 64/2. madde)

[44] Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*, 741.

[45] Düşmenin suçun unsurları veya cezalandırılmasına ilişkin şartların dışında bir kurum olduğu savunulmaktadır. Bkz. Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 707. Böyle bir kabul düşme sebeplerinin daha ziyade usul hukukunu ilgilendirdiği görüşü ile bağdaşmaktadır.

[46] Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku III*, 365.

[47] Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*, 736-37.

[48] Erem, Danışman ve Artuk, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 930.

II. CEZALANDIRMA İLİŞKİSİNİ SONA ERDİREN NEDEN: SANIĞIN VEYA HÜKÜMLÜNÜN ÖLÜMÜ

Modern ceza hukukunda, yaşayan insanların ceza sorumluluğu kabul edilir.^[49] Ölümlerin yargılandığı, cezalandırıldığı ve cesetlerine zarar verildiği dönemler geride kalmıştır.^[50] Artık ceza hukukunda “*Extinguitur crimen Mortalitate*” kuralı egemendir.^[51]

Ceza ilişkisinin kurulmasının amaçları arasında suçların önlenmesi ve toplumsal adaletin sağlanması başta gelir. Esas itibarıyla ceza ilişkisini sonlandıran düşme sebepleri, genel-özel önleme ve adaletin sağlanması yönünden cezalandırma ihtiyacının kalmadığı durumlarda söz konusu olur.^[52] Ölüm halinde cezanın genel önleme etkisi kaybolur; ölü üzerinde gerçekleştirilecek tasarrufların korkutucu etkisinden çok tiksindirici etkisi olur;^[53] ayrıca ölüm halinde cezanın kefaret esasını gerçekleştirmek mümkün değildir; çünkü

[49] Erem, Danışman ve Artuk, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 928. Bir suçun faili olmak için hem insan hem de hayatta olmak gerekir. Bkz. Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku III*, 369.

[50] Geçmiş dönemlerde ölüye karşı cesedin gömülmemesi, mezarının tahrip edilmesi gibi cezaların uygulandığı ifade edilmektedir. Bkz. Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*, 740.

[51] Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*, 738. Failin ölümü için kullanılan diğer bir tabir “*mors omnia solvit*” (ölüm her şeyi çözümler) ifadesidir. Bkz. Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku III*, 370.

[52] Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 705.

[53] Foucault, Avignon’da uygulanan, bir idam olayını nakletmektedir: İdam cezasına mahkum edilen kişiye azap çektirmek istenmiş ancak vahşet kişi öldükten sonra gerçekleştirilmiştir; cellat, idam ederek öldürdüğü kişinin sinirlerini iki topuğuna doğru yarmış, sonra karnını deşerek iç organlarını çıkarmış, bu iç organları demir kancalara takmış ve onları tıpkı hayvan sakatatına yapıldığı gibi parçalara böldükçe başka kancalara asmıştır. Bkz. Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, 96-7. Foucault, bedeni cezaların zamanla halk tarafından büyük tepki topladığı, iktidarın sürdürülebilmesi için bedeni cezaların ortadan kalktığı, yani ceza hukukunun insanileşmesinin yeni bir iktidar yaratmanın ve iktidarda kalmanın zorunluluğu olarak belirlediği görüşündedir. Bkz. Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, 109 vd.

ölü bir insana acı ve ızdırıp çektirilemez.^[54] Ölüm halinde cezanın ıslah amacını gerçekleştirme mümkün değildir.^[55]

Sanığın veya hükümlünün ölümünden sonra yakınlarının cezalandırılması ya da ölen kişi hakkında verilen cezanın yakınlarına çektirilmesi mümkün değildir.^[56] Aksi durum “*cezaların şahsiliği ilkesi*”ne aykırılık teşkil eder.^[57]

Cezalandırma ilişkisini sona erdiren nedenleri kendi arasında farklı bir ayrıma tabi tutmak mümkündür: Tüm suçlar için geçerli olmak üzere ceza ilişkisini sona erdirenler “*genel nedenler*”, belli suçlarda cezalandırma ilişkisini sona erdirenler ise “*özel nedenler*” denebilir. Ölüm, cezalandırma ilişkisini sona erdiren genel bir nedendir.^[58] Ölüm halinde her suçlu ve her türden suç için aynı sonuçlar doğar. İnsanlar eşit olarak doğmazlar ancak ceza hukuku bağlamında eşit olarak ölürlər.^[59]

Ölüm nedeniyle sanık veya hükümlü hakkında düşme kararı verilebilmesi için öncelikle sanık veya hükümlünün ölü olduğunun tespit edilmesi gereklidir.

HAKEMLİ

[54] “*Nasıl bir heykelin kırbaçlatılması hiçbir iz bırakmazsa, cezanın cansız gövdeye uygulandığı bu son durumun da, yaşayan insanlar üzerinde hiçbir etkisi olmayacaktır.*” Bkz. Beccaria, *Suçlar ve Cezalar Hakkında*, 165.

[55] Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*, 739.

[56] Tahir Taner, *Ceza Hukuku Umumi Kısım* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1953), 660.

[57] Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 707. Ceza sorumluluğunun şahsiliği, ceza sorumluluğunun başka kimselere geçmemesi, bizzat kişinin üstünde kalmıştır. Bkz. Hafizoğulları ve Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 512; Yüksek Mahkemeye göre de; fiili gerçekleştiren sanığın ya da hükümlünün ölümüyle cezaların şahsiliği ilkesi gereğince fiilden başkasının sorumlu olması mümkün değildir ve bu nedenle ceza ilişkisi düşmektedir. Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2016/5.MD-469, K. 2019/591, 10.10.2019; Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2014/13-581, K. 2016/34, 26.01.2016.

[58] Centel, Zafer ve Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 752.

[59] “*Eşit doğmadık ama eşit ölüyoruz*” ifadesi Seneca’ya aittir. Bkz. Lucius Annaeus Seneca, *Ahlak Mektupları*, çev. Türkan Uzel (İstanbul: Jaguar Kitabevi, 2019), 362. Makalenin başında Seneca’ya ait olduğu belirtilen ifadenin aslı “*ölü külleri herkesi eşit kılar*” şeklindedir. O dönemde ölümler yakılmakta ve külleri muhafaza edilmektedir. Bkz. Seneca, *Ahlak Mektupları*, 362.

A) ÖLÜM VE KİŞİNİN ÖLÜ OLDUĞUNUN TESPİTİ

Kelime anlamıyla ölüm “*bir insanın yaşamının son bulması, sönmesi*” olarak tanımlanmıştır.^[60] Bir kişinin ölü olarak kabul edilebilmesi için öldüğü anın tespit edilmesi gerekmektedir. Ancak kişinin öldüğü ana ilişkin ne özel hukukta ne de kamu hukukunda bir tanımlama yapılmamıştır; zira günümüzde ölüm anının tespiti konusunda bir kesinlik bulunmamaktadır ve bu konudaki sorun ancak tıp bilimiyle çözülebilecek niteliktedir.^[61]

Ölüm anı bakımından kalp ve dolaşım faaliyetinin durmasının değil, beyin ölümünün esas alınması gerektiği belirtilmektedir.^[62] Beyin ölümünün esas alınması esasen organ nakli ameliyatlarının başarı ile gerçekleştirilmesi için son yıllarda zaruret olarak ortaya çıkmıştır; zira bir kalp nakli ameliyatı için kalbi alınacak kişinin kalp atışlarının tamamen durması beklenirse bu ameliyatlar başarı ile yapılamaz.^[63] Bununla birlikte organ nakli için kabul edilen bir ölçütün mutlak surette ceza hukuku alanında da kabul edilmesi şart değildir. Ölüm nedeniyle davanın ya da cezanın infazının düşürebilmesi için nefesin ve kalp atışlarının kesilmesine kadar beklemek en doğru yol gibi görünmektedir.^[64]

Bugünkü teknolojik gelişmişlikte yapay kan dolaşımı ve yapay solunum cihazı sayesinde bir kimsenin kalp atışı ve solunumu durmuş olsa da belli bir süre daha yaşatılabilmektedir. Makineye bağlı kaldığı süre içerisinde kişinin sağ olduğu kabul edilmelidir. Makineden ayrıldığı anda kan dolaşımı

[60] Türk Hukuk Kurumu, *Türk Hukuk Lûgatı* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 882.

[61] M. Kemal Oğuzman, Özer Seliçi ve Saibe Oktay-Özdemir, *Kişiler Hukuku –Gerçek ve Tüzel Kişiler–* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2016), 20.

[62] Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 707: “*İnsanı insan yapan, ona kişilik veren ya da hayatın merkezi kılan şey kalpte ya da diğer organlarda değil, beyinde bulunur. İnsan yaşamının sona erdiğini ortaya koyan şey beyin işlevinin tümüyle geri dönülemez bir şekilde yitirilmesidir.*”; ayrıca bkz. Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, *Kişiler Hukuku -Gerçek ve Tüzel Kişiler-*, 21: “*Kişinin hayata dönemeyeceği an, ölüm gerçekleşmiştir denebilir*”

[63] Selâhattin Sulhi Tekinay, *Medeni Hukukun Genel Esasları ve Gerçek Kişiler Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1992), 209.

[64] Tekinay, *Medeni Hukukun Genel Esasları ve Gerçek Kişiler Hukuku*, 209.

ve solunum durmuşsa ve kişi, hayata geri dönemeyeceği bir hale gelmişse ölüm gerçekleşmiştir.

Kişinin öldüğü anın zamansal olarak tespiti, özel hukuk ve özellikle de miras hukuku yönünden büyük önem taşır; ancak bu zamansal tespitin ceza hukuku bakımından önemsiz olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira kişinin, hükmün kesinleşmesinden önce mi yoksa sonra mı öldüğü müsadereenin infazı ve yargılama giderlerinin tahsili yönünden farklı sonuçlar doğurmaktadır.^[65]

TCK'nın 64. maddesinde geçen ölüm deyiminin, Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenen "ölüm karinesi"ni de kapsamına aldığı ifade edilmektedir.^[66]

Kural olarak bir kimsenin öldüğü sonucuna ancak cesedinin bulunması ve cesedin o kişiye ait olduğunun belirlenmesi ile varılır.^[67] Fakat kişi, ölümüne kesin gözüyle bakılmayı gerektiren bir durumda kaybolmuş, cesedi bulunamamışsa bazı şartların varlığı halinde gerçekten ölmüş sayılabilmektedir.^[68] Türk Medeni Kanunu'un 31. maddesinde düzenlenen bu karineye "ölüm karinesi" denmektedir.^[69] Ölüm karinesi yoluyla kişi hakkında ölü kaydının düşülmesi için iki şartın bir arada gerçekleşmesi gerekir: Kişi, ölümüne kesin gözüyle bakılacak bir durumda kaybolmalıdır^[70] ve kişinin

[65] Bkz. TCK 64. maddenin 2. fıkrasının 2. cümlesi.

[66] Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku III*, 371; Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 723.

[67] Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, *Kişiler Hukuku -Gerçek ve Tüzel Kişiler-*, 28.

[68] Medeni Kanun'da yer verilen ölüm karinesi ile geçmiş ceza hukuku uygulamasında suç işleyen hükümlünün yasal olarak ölü sayılmasının birbirinden farklı olduğunu söylemek gerekir. Bazı suçları işleyen hükümlüler yasal olarak ölü sayılırlardı ve medeni haklarını kullanmaktan yoksun bırakılırlardı. Bkz. Beccaria, *Suçlar ve Cezalar Hakkında*, 71.

[69] Jale Akipek, Turgut Akıntürk ve Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku Birinci Cilt Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2018), 250.

[70] Örneğin yanarak düşmüş ve tamamen yanmış bir uçakta ya da açık denizde yanarak batmış bir gemide yolculuk etmekte olan kişinin ölümüne kesin gözüyle bakmak mümkündür. Bkz. Akipek, Akıntürk ve Ateş, *Kişiler Hukuku*, 251; Tekinay, *Medeni*

cesedi bulunamamalıdır.^[71] Kişinin ölü olarak kabul edilebilmesi için ayrıca bir mahkeme kararına gerek yoktur.^[72] Medeni Kanunu'nun 44. maddesinin 1. fıkrasına göre; *ölüm karinesinin şartlarının gerçekleştiği durumlarda, o yerin en büyük mülki amirinin emriyle kütüğe ölü kaydı düşülür.*^[73] Ölüm kaydı düşülmesine ilişkin istemin, en büyük mülki amir tarafından kabul ya da reddi yönündeki kararlara karşı mahkemeye başvuruda bulunmak mümkündür. (TMK madde 44/2)

Cezalandırma ilişkisini sonlandıran nedenlerin kişinin lehine olarak göz önünde bulundurulması gerektiği kabul edilirse, sanık veya hükümlü lehine yorum yapılarak ölüm karinesi hallerinde TCK 64. madde kapsamında düşme kararı verilebileceği düşünülebilir. Ancak böyle bir yaklaşım kıyas yapma yasağına aykırılık teşkil edecektir. Ölüm karinesi nedeniyle kişinin nüfus kaydına “ölü” şerhi düşülse de aşağıda bahsedileceği üzere tek başına nüfus kaydı esas alınarak kişinin ölü olduğunun kabulü mümkün değildir. Yürütme erkinin bir parçası olan mülki idari amir tarafından verilen bir kararın, kesin olarak kabul edilip davanın ve cezanın düşürülmesine esas alınması doğru değildir. Hukuk mahkemelerinin “ölüm karinesi” ne dayanarak kişinin öldüğüne ilişkin kayıt düşülmesi yönündeki kararının da ceza mahkemesini bağlamaması gerekir. Kişinin öldüğüne kesin gözüyle bakılan ölüm karinesi hallerinde, kişinin hayatta olmasına ilişkin zayıfta olsa bir ihtimal bulunmaktadır. Bu nedenle ölüm karinesi uyarınca ölü kaydı düşülen sanık veya hükümlülerin haklarında yürütülen soruşturmanın, kovuşturmanın ya da verilen cezanın infazının, zamanaşımı süresi sonuna kadar durdurulması en doğru çözümdür. Ancak mahkemelerin uygulamasında farklı bir çözüm üretilmesi büyük bir olasılıktır. Zira ülkemizi vuran

Hukukun Genel Esasları ve Gerçek Kişiler Hukuku, 212-13; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, *Kişiler Hukuku -Gerçek ve Tüzel Kişiler-*, 28.

[71] Örneğin kazadan sonra kişinin cesedi bulunamamış ya da mevcut cesetler içerisinde teşhis ve tespit edilememiştir. Bkz. Akipek, Akıntürk ve Ateş, *Kişiler Hukuku*, 251.

[72] Akipek, Akıntürk ve Ateş, *Kişiler Hukuku*, 251.

[73] Bu madde uyarınca işlem yapılabilmesi için ölüm karinesi bulunan kişinin alt veya üst soyundan bir kişinin ya da kardeşlerinin, bunlar yoksa mirasçılarının dilekçe ile başvurarak olayı belgelendirmeleri ya da yetkili makamların durumu resmi bir yazı ile nüfus müdürlüğüne bildirmeleri gereklidir. Bkz. 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 32/2.

6 Şubat 2023 tarihli depremde çok sayıda kişi enkaz altında kalıp hayatını kaybetmiş ve çıkan yangın ya da diğer sebeplerle, önemli sayıda kişinin cesedine ulaşılamamıştır. En büyük mülki amir tarafından ölüm karinesi kapsamında naaşı bulunamayan, sanık ya da hükümlü konumundaki kişi yönünden ölü kaydı düşüldükten ve mahkemece basit bir kolluk araştırması yapıldıktan sonra TCK 64. madde kapsamında düşme kararı verilebilir.

Türk Medeni Kanunu hükümleri uyarınca hakkında gaiplik kararı verilen kişi yönünden TCK 64. maddesi uygulanır mı uygulanmaz mı sorusu akıllara gelmektedir. Türk Medeni Kanunu'nun 32 ve devamı maddelerinde hangi şartlar altında gaiplik kararı verileceği hüküm altına alınmıştır. Ölüm tehlikesi içinde kaybolan ya da kendisinden uzun zamandan beri haber alınamayan bir kimsenin ölümü hakkında kuvvetli olasılık varsa gaiplik kararı verilebilecektir. Bu durumda kişinin ölümüne kesin gözüyle bakılmaz ancak ölümü hakkında kuvvetli olasılık bulunmaktadır ve bu yönüyle ölüm karinesinden ayrılır.^[74] Ancak gaiplik kararı alınması ile birlikte belli bir sürenin sonunda kişinin artık ölmüş olarak kabul edileceği ifade edilmektedir.^[75] Türk Medeni Kanunu'nun 35.^[76] ve 45. maddeleri, hakkında gaiplik kararı verilen kişinin özel hukuk bağlamında ölü olarak kabul edileceğini işaret etmektedir.

5271 sayılı CMK'nın 244 ve devamı maddelerinde gaiplerin yargılanması usulü düzenlenmiştir. CMK'nın 244. maddesinin 1. fıkrasında; “*bulunduğu yer bilinmeyen veya yurt dışında bulunup da yetkili mahkeme önüne getirilemeyen veya getirilmesi uygun bulunmayan sanık gaip sayılır*” hükmü yer almaktadır. İlgili hükümden anlaşılacağı üzere Türk Medeni Kanunu anlamında gaip olarak kabul edilen kişi ile Ceza Muhakemesi Hukuku bağlamında gaip olarak kabul edilen kişi arasında farklılık bulunmaktadır. Her ne kadar gaiplik kararının verilmesiyle birlikte ilgili kişinin kütüğüne ölüm kaydı yapılırsa^[77] da ölümü kesin olmadığından TCK 64 maddesi

[74] Tekinay, *Medeni Hukukun Genel Esasları ve Gerçek Kişiler Hukuku*, 213.

[75] Tekinay, *Medeni Hukukun Genel Esasları ve Gerçek Kişiler Hukuku*, 213.

[76] Türk Medeni Kanunu'nun 35/1. maddesine göre; ilandan sonuç alınamazsa, mahkeme gaipliğe karar verir ve ölüme bağlı haklar, aynen gaibin ölümü ispatlanmış gibi kullanılır.

[77] Türk Medeni Kanunu'nun 45. maddesine göre; gaiplik kararı, hakimin bildirmesi üzerine, ölüm kütüğüne kaydolunur.

uyarınca düşme kararı verilmemelidir.^[78] Zamanaşımı süresinin sonuna kadar gaip kişinin dosyasının bekletilmesi;^[79] kovuşturma aşamasına geçilmiş ise dava zamanaşımı süresinin sonuna kadar durma kararı verilmesi, hüküm kesinleşmiş ise ceza zamanaşımı süresinin bitimine kadar beklenilmesi gerekmektedir.^[80]

Ölümlere ilişkin bildirimler 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'na göre yapılmaktadır.^[81] İlgili kanunun 31. maddesinde, kişinin ölümünü bildirmekle yükümlü olanlar ile bildirim süreleri düzenlenmiştir. Defin ruhsatı vermeye yetkili olan kişiler, ölüm olayını bildirmekle yükümlü olanlar arasındadır. (Bkz. Madde 31/1-a) Defin ruhsatının verilebilmesi için ölüm belgesinin ibrazı gerekmektedir. Ölüm belgesi de istisnai durumlar hariç olmak üzere doktorlar tarafından düzenlenmektedir. Hem ölüm belgesinin doktorlar tarafından düzenlenmesi hem de teknolojinin gelişmesiyle birlikte ilgili kurumlar arasında bağlantının daha kolay ve güvenli sağlanması ölüm olaylarının tespitine ilişkin hataları en aza indirmektedir.^[82] Ancak ölmeyen kişi hakkında ölü kaydının düşülmesi, ölen kişinin yerine başka bir kişi

[78] Erem, Danışman ve Artuk, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 928; Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*, 740.

[79] Soruşturma aşamasında kişinin gaip olduğunun anlaşılması dava açmaya engel değildir. Nitekim Yüksek Mahkeme “*dava açmaya yeterli şüphe oluşturacak diğer delillerin mevcudiyeti koşuluyla*” gaipler hakkında kamu davasının açılabilmesi ancak 5271 sayılı CMK'nın 244. maddesinin 2. fıkrası gereği duruşma açılmayacağı görüşündedir. Bkz. Yargıtay 4. Ceza Daire, E. 2007/2990, K. 2007/6309, 03.07.2007.

[80] Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku III*, 371.

[81] Nüfus Hizmetleri Kanununun 33. maddesine göre; ölüm tutanağı, ölüm olayını gösterir belge ile başvurulması halinde düzenlenir. Herhangi bir belge ibraz edilmez ise beyanların doğruluğu ilgili makamlar vasıtasıyla araştırılır ve sonrasında ölüm tutanağı düzenlenir.

[82] Tıbbın günümüzdeki gelişmişlik seviyesine henüz ulaşamadığı tarihlerde doktorların dahi kişinin ölümüne ilişkin hatalı tespitler yapabildikleri bildirilmektedir. Hatalı tespitlere örnekler için Bkz. Adnan Öztürel, “Ölüm Teşhisi Hataları,” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 13, no. 1 (1956): 343-47. Öztürel'e göre, geç ölüm belirtileri olan ölü katılığı, ölü lekeleri oluşmuşsa yapılan tıbbi kontrolde hataya düşülemez; hataların önüne geçilebilmesi için 24 saat cenazenin bekletilmesi şartı konabilir. Bkz. Öztürel, “Ölüm,” 348.

yönünden ölü kaydının düşülmesi olasılığı bu gelişmişlik seviyesine rağmen hala varlığını sürdürmektedir.

Türk Medeni Kanunu'na göre, bir kişinin ölümü kural olarak nüfus kayıtları ile yani kişisel durum sicili ile ispat edilir.^[83] Kişisel durum sicili kişisel durumların, ölüm ve doğum olgularının kaydedildiği, Medeni Kanun 7. maddesi kapsamında, resmi sicil niteliğindedir ve içeriğinin doğruluğu hakkındaki karineden yararlanır. Ancak bu karine “*adi karine*” niteliğindedir ve bu kayıtların aksi her türlü delille ispatlanabilir.^[84] Nitekim nüfus sicilinde kayıt yoksa veya bulunan kaydın doğru olmadığı anlaşılırsa Medeni Kanunu'nun 30/2. maddesi uyarınca ölüm, herhangi bir kanıtla, mesela tanık ifadesiyle ispatlanabilir.^[85] Özel hukuk bağlamında nüfus kayıtlarının, kesin bir değer taşımadığı, sadece ilgili kişilere ispat kolaylığı sağladığı ve ispat yükünü değiştirdiği söylenebilir.

Öğretide TCK 64. maddesi hükmü uyarınca düşme kararı verilebilmesi için sanık veya hükümlünün ölüp ölmediğinin nüfus kayıtları ile ispat edilebileceği;^[86] ancak nüfus kayıtlarının bulunmadığı ya da sahteliği söz konusu olduğunda ölümün her türlü delille ispatlanabileceği ifade edilmektedir.^[87]

Yüksek Mahkeme, sanık ya da hükümlü hakkında nüfus kayıtlarına ölü kaydı girişi yapılmadan verilen düşme kararlarının doğru olmadığına hükmetmektedir.^[88] Diğer bir ifade ile başka delillerle sanığın ölü olduğu duruşma sırasında anlaşılırsa da, nüfus kaydında yaşıyor görünmesi duru-

[83] Akipek, Akıntürk ve Ateş, *Kişiler Hukuku*, 248.

[84] Akipek, Akıntürk ve Ateş, *Kişiler Hukuku*, 248.

[85] Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, *Kişiler Hukuku -Gerçek ve Tüzel Kişiler-*, 40.

[86] Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 708; Artuk, Gökçen, Alşahin ve Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 938: “Ölüm halinde şüpheli ve sanığın nüfus kayıtlarına ölü kaydı düşülecek ve sonrasında soruşturma ve kovuşturma organları bu konuda karar vereceklerdir.”

[87] Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 690; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 708.

[88] Yargıtay 4. Ceza Daire, K. 2438/2438, 11.03.1952; Ceza Genel Kurul, K. 98/8816.06.1952; Yargıtay 4. Ceza Daire K. 3450/6726; kararlar için bkz. Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku III*, 371.

munda sanık hakkında öldüğü gerekçesiyle düşme kararının verilemeyeceği ifade edilmektedir. Ancak Yüksek Mahkemenin, sanığın veya hükümlünün ölümüne ilişkin olarak nüfus kayıtlarının da tek başına esas alınamayacağı ve bağlayıcı olmadığı görüşünde olduğunu söylemek mümkündür. Cezalandırma ilişkisini sona erdiren dava zamanaşımı gerçekleştiğinde doğrudan düşme kararı verilirken,^[89] sanığın ölümü halinde karar bozulmakta ve ölüm nedeniyle düşme kararının ilk derece mahkemesince verilmesi gerektiğine hükmedilmektedir.^[90] Nüfus kaydından sanığın öldüğünün anlaşılması, tebliğnamenin tebliğ edilmesi için çıkarılan evrakın sanığın öldüğünden bahisle iade edilmesi hallerinde dahi ilk derece mahkemesinin, mahallinde araştırma yaparak sanığın öldüğünü kesin olarak belirledikten sonra düşme kararı vermesi gerektiği yönünde kararlar verilmektedir.^[91]

Sonuç olarak bir suçun failinin öldüğü, nüfus kayıtları ile ispatlanabileceği gibi başka delillerle de ispatlanabilir. Nüfus kayıtları mahkemeyi bağlamaz. Nüfus kayıtlarına göre ölmüş görünen bir kişinin ölmediği her türlü delil ile ispatlanabilir. Hatta nüfus kaydına göre ölü görünen kişinin öldüğüne ilişkin bir şüphe varsa mahkeme bu konuda muhakkak araştırma yapmalıdır. Yine nüfus kaydına göre yaşıyor olarak görünen kişinin öldüğü her türlü delille ispatlanabilir. Ancak bu durumda öncelikle nüfus kaydının düzeltimi yoluna gidilip kişinin nüfus kaydının ölü olarak düzeltilmesi, sonrasında ölüm nedeniyle düşme kararı verilmesi en doğru yoldur.^[92] Ceza

[89] Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2013/11-625, K. 2014/517, 25.11.2014; Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2013/12-74, K. 2014/140, 25.03.2014; Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2012/7-1425, K. 2013/343, 05.07.2013.

[90] Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2016/5.MD-469, K. 2019/591, 10.10.2019; Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2012/1-1560, K. 2013/81, 05.03.2013; Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2013/8-131, K. 2013/75, 05.03.2013.

[91] Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2016/5.MD-469, K. 2019/591, 10.10.2019; Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2019/15-3, K. 2019/94, 12.02.2019; Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2014/13-581, K. 2016/34, 26.01.2016: “Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) kullanılarak alınan güncel nüfus aile kayıt örneğinden, sanığın direnme kararı verilmeden önce 27.03.2014 tarihinde öldüğü bilgisinin yer aldığı anlaşıldığından, yerel mahkemece, bu konuda gerekli araştırmanın yapılarak sonucuna göre 5237 sayılı TCK’nın 64 ile 5271 sayılı CMK’nın 223. maddeleri uyarınca hüküm kurulması gerekirken sanığın beraatine karar verilmesi usul ve kanuna aykırıdır.”

[92] Bkz. Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku III*, 371.

mahkemelerinin, yaş düzeltimi dışında,^[93] nüfus kayıtlarını düzeltme yetkisi bulunmamaktadır. Nüfus kaydındaki kişinin ölü ya da yaşıyor şeklindeki kayıtlar ancak Asliye Hukuk mahkemesi tarafından düzeltilebilmektedir.^[94]

Saniğin veya hükümlünün yanlışlıkla ölü kabul edilmesi halinde, yanlışlığın anlaşılması ile birlikte dava ve infaz ilişkisi yeniden kurulacaktır.^[95]

B) SANIĞIN ÖLÜMÜ

TCK'nın 64/1. maddesine göre; *saniğin ölümü halinde kamu davasının düşürülmesine karar verilir.*^[96] Ancak, niteliği itibariyle müsadereye tabi eşya ve maddi menfaatler hakkında davaya devam olunarak bunların müsadereesine hükmolunabilir.

5271 sayılı CMK'nın 2/1-a maddesine göre, soruşturma evresinde, suç şüphesi altında bulunan kişi “şüpheli”; 2/1-b maddesine göre, kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar ki süreçte, suç şüphesi altında bulunan kişi “sanık” olarak adlandırılmaktadır. Henüz dava açılmadan ölen şüpheli hakkında ne karar verileceği TCK'nın 64. maddesinde düzenlenmemiştir. Zira ilgili madde de “saniğin” ölümünden bahsedilmektedir. Bunun gibi bir durumda Ceza Muhakemesi Kanunu'nun uygulanması söz konusu olacaktır. 5271 sayılı CMK'nın 172/1. maddesine göre; *Cumhuriyet Savcısı kovuşturma olanağının bulunmaması hallerinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verir.* Soruşturma aşamasında ölen şüpheli hakkında kovuşturma olanağı bulunmadığından CMK'nın 172/1.

HAKEMLI

[93] 5271 sayılı CMK'nın 218. maddesinin 1. fıkrasına göre; “*kovuşturma evresinde mağdur veya saniğin yaşının ceza hükümleri bakımından tespitiyle ilgili bir sorunla karşılaşılması halinde; mahkeme, ilgili kanunda belirlenen usule göre bu sorunu çözerek hükmünü verir.*”

[94] 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36/1-a maddesine göre; nüfus davalarında asliye hukuk mahkemeleri görevlidir.

[95] Erem, Danışman ve Artuk, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 928.

[96] Kanunda “*kamu davasının düşmesine karar verilir*” ifadesinin kullanılması eleştirilmektedir. Bkz. Hafizoğulları, “Türk Ceza Hukukunda Cezalandırma,” 397: “*Soruşturma evresinde henüz açılmış bir dava bulunmamaktadır; bir kamu davası yoktur ki, kamu davasının düşmesine karar verilsin. Bunun doğrusu, 765 sayılı TCK'da yer verildiği gibi 'saniğin ölümü kamu davasını ortadan kaldırır' olmalıdır.*”

maddesi uyarınca takipsizlik kararı verilecektir. Yeni delil ortaya çıkmadığı sürece bu takipsizlik kararı kesin hüküm niteliğindedir. Şüphelinin ölmediğinin anlaşılması halinde bu durum yeni delil olarak nitelendirilip sulh ceza hakimliğinden takipsizlik kararının kaldırılması talep edilebilir. (Bkz. CMK 172/2. madde)

Şüpheli veya sanığın ölmesi durumunda, soruşturma veya kovuşturmayı yürüten makamlar, talep aranmaksızın kendiliğinden takipsizlik ya da düşme kararı verebileceklerdir.^[97]

TCK 64. maddenin 1. ve 2. fıkralarında ölen kişinin sanık ya da hükümlü olmasına farklı sonuçlar bağlanmıştır.^[98] Bu nedenle bir suçun faili olan kişi öldüğünde, hakkında verilen kararın ölümünden önce mi yoksa sonra mı kesinleştiğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Zira kesinleşmemiş bir karar söz konusu ise ölen kişi hala sanık statüsündedir ve hakkında TCK 64. maddenin 2. fıkrası değil, 1. fıkrası uygulanacaktır.^[99]

Şüpheli ya da sanığın ölümü, tehlike yaratan durum ortadan kalktığından, fail tehlikeliliğini bertaraf etmek için getirilen güvenlik tedbirlerine hükmedilmesini engeller.^[100] Zira ortada tehlike yaratan bir kimse kalmadığına göre, herhangi bir tedbirin uygulanmasına gerek yoktur.^[101] Ancak eşya tehlikeliliğini esas alan müsadere yönünden aynı durum geçerli değildir. Hükümlünün ölümünden sonra suç teşkil eden eşya yönünden TCK 54/4. maddesi uyarınca bir güvenlik tedbiri türü olan müsadere kararı verilebilir.^[102]

[97] Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 690; Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 723.

[98] Temyiz incelemesinden önce sanığın öldüğü fark edilmemiş ve Yüksek Mahkemece karar onanmıştır. Kararın onanması ile birlikte suç işleyen kişi sanık konumundan hükümlü konumuna geçmiştir. Sonrasında bu hata fark edilmiş ve ilgili daire onama kararını kaldırmıştır. İlgili kararda müsadere ve yargılama giderine ilişkin olarak sanık ile hükümlünün ölümüne farklı sonuçlar yüklendiği belirtilmiştir. Bkz. Yargıtay 10. Ceza Daire, E. 2016/3513, K. 2017/548, 14.02.2017.

[99] Bkz. Pisapia, *İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri Genel Kısım*, 183.

[100] Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*, 742; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 691.

[101] Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku III*, 376.

[102] Öztürk ve Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, 516.

Birlikte ya da iştirak biçiminde suç işlendiği durumlarda diğer suç ortaklarının sorumluluklarının ve suçtaki rollerinin tespiti için ölen şüpheli ya da sanığın suça katkısı araştırılabilir.^[103] Şeriklerden biri ölünce dava fail ve diğer şerikler yönünden devam eder.^[104] Fail öldüğünde, (hatta özgü suçlarda, kanunun aradığı niteliğe sahip bulunan fail ölmüş olması durumları dahil olmak üzere^[105]) soruşturma ve kovuşturma diğer şeriklerin sorumluluğunun tespiti için devam etmelidir.^[106] Zira TCK'nın 40. maddesinde düzenlenen bağlılık kuralı gereğince şeriklerin sorumluluğuna gidilebilmesi için fail tarafından gerçekleştirilen kasıtlı ve hukuka aykırı bir fiilin bulunduğu sabit olması gerekir. Bu nedenle ölen failin hukuka aykırı ve kasıtlı bir fiil gerçekleştirip gerçekleştirmediğinin araştırılmasına devam edilir.^[107] Ölen kişinin suçu işleyip işlemediğinin araştırılması, o kişi hakkında yürütülen soruşturmanın ya da kovuşturmanın devam ettiği anlamına gelmez. Yine özgü suçlarda, kanunun aradığı niteliğe sahip bulunan failin ölmüş olması diğer şerikler yönünden suçun niteliğini değiştirmez; mesela zimmet suçu, kamu görevlisi olan failin ölümü ile birlikte güveni kötüye kullanma suçuna dönüşmez.^[108]

Sanıklardan birinin kişisel sıfatı nedeniyle belirli bir mahkeme görevli kılınmışsa, bu sıfatı taşıyan sanığın ölmesi ile birlikte suça iştirak eden diğer sanıkların davası artık o mahkemede görülemez.^[109] İştirak halinde suç işleyen bir çocuk ile yetişkin kişinin davası ağır ceza mahkemesinde görülebilecekse

[103] Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 690; Centel, Zafer ve Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 753.

[104] İçel, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 751. Sanığın ölümü ile dava ortadan kalkar ancak aynı dava, varsa diğer sanıklar hakkında düşmez ve bu sanıklar yönünden yargılama devam eder. Bkz. Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 723.

[105] Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 456.

[106] Artuk, Gökçen, Alşahin ve Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 939.

[107] Zafer, *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75*, 536.

[108] Erem, Danışman ve Artuk, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 929; Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku III*, 372.

[109] Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku III*, 372.

de, yetişkin kişinin ölmesi ile beraber suç işleyen çocuğun yargılaması ancak çocuk ağır ceza mahkemesinde yapılmalıdır.^[110]

1- Sanığın Ölümü ve Müsadere

Müsadere, bir suçla ilgili ya da suç teşkil eden eşyanın mülkiyetinin devlete geçirilmesidir.^[111] CMK'nın 123 vd. maddelerinde düzenlenen, koruma tedbiri niteliğindeki el koymadan farklı olarak müsadere, niteliği gereği sürekli bir tedbirdir.^[112] Eşya müsaderesi ile amaçlanan, failin tehlikeliliğini bertaraf etmekten çok geleceğe yönelik suçla ilgili ya da suç teşkil eden eşyanın tehlikeliliğini ortadan kaldırmaktır.^[113]

[110] 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 17. maddesinin 1. fıkrasına göre, *çocukların yetişkinler ile birlikte suç işlemesi halinde hem soruşturma hem de kovuşturma ayrı yürütülür.* Ancak 3. fıkrada bunun istisnası öngörülmüştür. İlgili fıkraya göre, *davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi halinde, genel mahkemelerde, yargılamanın her aşamasında, mahkemelerin uygun bulması şartıyla birleştirme kararı verilebilir.* Bu fıkranın istisnai hüküm olması ve esas olarak suça sürüklenen çocukların yargılamasında çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerinin yetkili olması nedeniyle suça sürüklenen çocuk ile birlikte yargılanan yetişkin kişinin ölmesi ile beraber, genel mahkemede birleştirilen dosyanın yeniden çocuk ya da çocuk ağır ceza mahkemesine gönderilmesi gerekir.

[111] Tahir Hami Topaç, "Eşya Müsaderesi (TCK. 54)," *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 2, no. 2 (2013): 51.

[112] Öykü D. Aydın, "Malvarlığına İlişkin Bir Emniyet Tedbiri Olarak Türk Ceza Yasası'nda Müsadere," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 43, no. 1 (1993): 145; Topaç, "Eşya," 52.

[113] Güneş Okuyucu Ergün, "Suçta Kullanılmak Üzere Hazırlanan Eşyanın Müsaderesi," *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 33, no. 153 (Mart-Nisan 2021): 170.

Öğretideki çoğunluk^[114] ve Yüksek Mahkeme, müsadere bir güvenlik tedbiri olduğu görüşündedir.^[115] Nitekim ceza verilmeden de müsadere kararına hükmetmek mümkündür.^[116]

5237 sayılı TCK'da “suçla ilgili eşya”-“suç teşkil eden eşya” ayrımının korunduğunu ve bu ayrım esas alınarak kanuni düzenlemeler yapıldığını söylemek mümkündür.^[117] TCK'nın 54. maddesinin 1. fıkrasında; “iyini-yetli üçüncü kişilere ait olmamak koşuluyla, kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen ya da suçtan meydana gelen eşyanın müsadere hükmolünür” ifadesine yer verilmiştir. Eski yasadaki farklı olarak^[118] getirilen bu yeni düzenleme ile suçla ilgili eşya yönünden müsadere kararının verilebilmesi için mahkumiyet hükmü verilmesi şart

[114] Bkz. Adem Tafran, “Türk Ceza Hukukunda Kazanç Müsaderesi,” Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 7, no. 13 (2016): 17; Topaç, “Eşya,” 51. Öğretideki farklı görüş için bkz. Okuyucu Ergün, “Suçta,” 173.

[115] Güvenlik tedbirlerine esasen bir failin yeni suçlar işlemesini önlemek için hükmedilir; ancak kişinin ölümü halinde böyle bir tehlike durumu ortadan kalkar. Ölüm halinde müsadere kararı verilmesindeki amaç eşyanın tehlikeliliği nedeniyle yeni suçların işlenmesinin önüne geçilmesidir. Bu nedenle bu tedbir türünü “polis tedbiri” olarak adlandırmak daha doğrudur. Bkz. Aydın, “Malvarlığına,” 147.

[116] Topaç, “Eşya,” 52; bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2013/10-56, K. 2013/364, 05.07.2011: “Niteliği itibariyle zorlama tabii bulunmayan bir eşyanın müsadere edilebilmesi için, kasten işlenen suçun varlığı zorunlu olmakla birlikte, bu suçtan dolayı failin cezalandırılması şart değildir.”; ayrıca bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2016/10-543, K. 2019/668, 26.11.2019.

[117] Aynı ayırım için bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2015/10-325, K. 2018/662, 20.12.2018.

[118] 765 sayılı TCK döneminde suçla ilgili eşya yönünden müsadere kararı verilebilmesi için mahkumiyet kararı verilmesi gerektiği savunulmaktaydı. Bkz. Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*, 741: “mahkumiyet olmadıkça suçta kullanılan, kullanmak üzere hazırlanan suçtan husule gelen eşyanın müsaderesi imkansızdır. Bu nitelikleri nedeniyle müsadere, ceza mahkumiyetinin bir neticesidir. Sanık hakkında kesinleşmiş hüküm bahis konusu olmayacağına göre, bu tür müsadere sanığın ölümü halinde uygulanmaz.” Eski yasa döneminde ceza davasını düşüren nedenlerin varlığı halinde müsadere kararı verilemeyeceği savunulmaktaydı. Bkz. Aydın, “Malvarlığına,” 150.

koşulmamıştır;^[119] ancak her halükarda kasıtlı bir suçun işlendiğinin tespit edilmesi gerekmektedir.^[120]

İşlenen suçtan dolayı çeşitli nedenlerle faile ceza verilmese bile suçla ilgili eşyanın müsadere için kasıtlı bir suçun işlendiğinin ve ilgili eşyanın suçta kullanıldığının, suçun işlenmesine tahsis edildiğinin ya da suçtan meydana geldiğinin sabit olması gerekir.^[121] Sanığın ölümü halinde muhakeme duracağından kasıtlı bir suçun işlendiğinin ve eşyanın da bu suçla ilgili olduğunun tespiti her zaman mümkün olmayacaktır.^[122] Bu husus göz önünde bulundurulduğunda TCK'nın 64/1. maddesinde yer verilen “*niteliği itibarıyla müsadereye tabi eşya*” ifadesinin başlı başına “*suç teşkil eden*” eşyanın müsadere için kullanılmış olduğunun kabulü gerekir. Zira aşağıda değinileceği üzere 64. maddenin 2. fıkrasında yer verilen “*hükümlünün ölümü halinde ancak kesinleşmiş müsadere kararının infaz edileceği*” şeklindeki hüküm ancak böyle bir kabul ile açıklanabilir.^[123] Fakat böyle bir kabul maddi menfaatlerin müsadere yönünden çelişkili bir durumu ortaya çıkarmaktadır.

“*Niteliği gereği müsadereye tabi eşya*” dan, TCK'nın 54/4. maddesinde belirtildiği üzere; “*üretimi, bulundurulması, kullanılması, taşınması, alım ve satımı suç oluşturan*” eşyanın anlaşılması gerekir. Mesela uyuşturucu maddeler ve 6136 sayılı yasa kapsamındaki ruhsatsız silahlar bu nitelikte

[119] Topaç, “Eşya,” 56; Okuyucu Ergün, “Suçta,” 178.

[120] Nitekim madde gerekçesinde “*müsadereye hükmedilebilmesi için bir suçun işlenmesi zorunlu olmakla birlikte, bu suçtan dolayı bir kimsenin mahkum edilmesi gerekmemektedir*” ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca bkz. Centel, Zafer ve Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 753: “*Fail çocuk ya da akıl hastası ise cezalandırılmaz ancak suçta kullandıkları silah yönünden müsadere kararı verilebilecektir.*”

[121] Aydın, “Malvarlığına,” 148; Okuyucu Ergün, “Suçta,” 178-179.

[122] Farklı görüş için bkz. Hüsamettin Uğur, “5237 Sayılı TCK'ya Göre Kazanç ve Kaim Değer Müsadere,” *Terazi Hukuk Dergisi* 3, no. 28 (Aralık 2008): 44.

[123] Eroin tartıldığı anlaşılan bir terazi, failin ölümü nedeniyle müsadere edilemeyecektir. Yine uyuşturucu madde niteliğindeki yetiştirilen hint kenevirlerinin suçtan meydana gelen eşya olarak kabulü ile failin ölümü halinde müsadere edilemeyeceği düşünülebilecektir. Ancak TCK 54/1'e göre müsadere edilemeyecekse de, söz konusu bitkiler başlı başına suç teşkil eden eşya niteliğinde olduğundan TCK'nın 54/4. maddesi uyarınca müsadere karar verilebilecektir.

eşyadandır. Nitekim Yüksek Mahkeme, yargılama devam ederken saniğin ölmesi durumunda düşme kararı verileceği ve ele geçirilen uyuşturucu maddelerin de müsadere edileceği yönünde kararlar vermektedir.^[124]

TCK'nın 54. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesinde özellikleri sayılan eşya da “*niteliği gereği müsadereye tabi eşya*” kavramına dahil edilebilir.^[125] Bu durumda suçun işlenmesinde kullanmak üzere hazırlanan eşyanın, kamu güvenliği, kamu sağlığı veya genel ahlak açısından tehlikeli olması durumunda fail ölmüşse bile müsadere karar verilebilir. Bir kimseyi öldürmek için hazırlanan zehrin veya internette yayınlanmak üzere hazırlanan pornografik görüntülerin bu müsadere türüne örnek olduğu ifade edilmektedir.^[126] Henüz işlenmemiş bir suç yönünden müsadere kararı verilebilmesine olanak sağlaması nedeniyle bu hükmün kişi hürriyetine yönelik keyfi sınırlamalara yol açabileceği ifade edilmektedir.^[127]

Müsadere kararı verilirken üçüncü kişilerin iyi niyetinin korunacağı hüküm altına alınmıştır.^[128] Suç teşkil eden eşya yönünden üçüncü kişilerin

[124] Bkz. Yargıtay 10. Ceza Daire, E. 2012/19374, K. 2012/16519, 06.11.2012; Yargıtay 10. Ceza Daire, E. 2011/21803, K. 2013/1822, 26.02.2013; Yargıtay 10. Ceza Daire, E. 2012/1366, K. 2013/1419, 14.02.2013; Yargıtay 10. Ceza Daire, E. 2011/24180, K. 2013/875, 25.01.2013. Suç teşkil eden eşya söz konusu olduğunda, yargılama sonucunda sanık beraat etse dahi yine müsadere kararı verilebilecektir. Uyuşturucu maddenin sanığa ait olmadığı tespit edilerek beraat kararı verilse bile ele geçirilen uyuşturucu maddelerin TCK'nın 54/4. maddesi uyarınca müsadere karar verilecektir. Bkz. Okuyucu Ergün, “Suçta,” 179.

[125] Topaç, “Eşya,” 64.

[126] Bkz. Topaç, “Eşya,” 61. Bu hüküm uyarınca ortada bir suç yokken ve hazırlık hareketleri aşamasında müsadere kararı verilebileceği ifade edilmektedir. Bkz. Okuyucu Ergün, “Suçta,” 177.

[127] Topaç; bu hükmün, TCK'nın 2. maddesinin 1. fıkrasında yer verilen “*kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz*” hükmüyle çeliştiğini ifade etmektedir. Bkz. Topaç, “Eşya,” 62. Okuyucu Ergün'e göre; ortada henüz icrasına başlanmamış bir suç olmadığı halde ceza kanunlarını devreye sokan ve kişi hak ve özgürlükleri açısından ciddi sınırlamalar getiren bu hüküm ceza hukukunun son çare olması ilkesine aykırıdır. Bkz. Okuyucu Ergün, “Suçta,” 182.

[128] Bkz. TCK madde 54/1: “*iyi niyetli üçüncü kişilere ait olmamak koşuluyla*” ve TCK madde 55/3: “*bu madde kapsamına giren eşyanın müsadere edilebilmesi için, eşyayı sonradan iktisap eden kişinin 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni*

iyi niyetinin korunması söz konusu değildir. Örneğin 6136 sayılı yasa kapsamında yasak nitelikteki bir bıçak üçüncü bir kişiye ait olsa bile müsadere edilecektir. Burada müsadere kararı verilirken eşyanın objektif tehlikeliliği dikkate alınmaktadır.^[129]

Uyuşturucu madde taşıyan araç sürücüsünün intihar ederek öldüğü olayda Yüksek Mahkeme, uyuşturucu naklinde kullanılan araç malikinin suça iştirak ettiğine ilişkin herhangi bir delilin bulunmaması ve araç malikinin iyi niyetli üçüncü kişi konumunda olması nedeniyle suçla ilgili eşya niteliğinde olan araç yönünden müsadere kararı verilemeyeceğine hükmetmiştir.^[130] Uyuşturucu ya da başka bir yasal olmayan maddeyi taşımada kullanılan araca, gizli bölme ya da zula yapılmış ise aracın suç teşkil eden eşya vasfını kazandığı değerlendirilebilir ve bu durumda üçüncü kişilerin iyi niyeti korunmayabilir.

Ceza mahkemelerince verilen müsadere kararlarına karşı üçüncü kişilerin iyi niyetli olduklarını iddia ederek malın iadesi için hukuk mahkemesinde dava açmaları durumunda hukuk mahkemelerinin dava şartı yokluğundan davayı usulden reddetmeleri gerekmektedir.^[131]

Bazı suçlar esasen kazanç saiki ile işlenir ve işlenen suçlardan büyük gelirler elde etmek mümkündür. Bu gibi hallerde suçtan elde edilen gelirin, bu suç işleyen ve sonra ölen kişinin terekesinden tahsil edilmesi doğru olacaktır.^[132] Nitekim sanığın ölümünün düzenlendiği 64. maddenin 1. fıkrasında, sanık ölse bile davaya devam olunarak suçtan elde edilen maddi menfaatlerin müsaderesine hükmolunabileceği belirtilmiştir.

Kanununun iyiniyetin korunmasına ilişkin hükümlerinden yararlanmıyor olması gerekir.”

[129] Aydın, “Malvarlığına,” 155.

[130] Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2015/10-325, K. 2018/662, 20.12.2018. Uyuşturucu madde naklinde kullanılan bir aracın trafik sicilinde bir başkasına ait olduğunun anlaşılması durumunda malikin iyi niyetli olup olmadığına bakılacaktır. Esasında suçta kullanılan otomobil üçüncü kişi tarafından faile satılmış ancak trafik siciline kaydı yapılmamışsa müsadereye engel bir durum bulunmamaktadır. Bkz. Aydın, “Malvarlığına,” 153.

[131] Bkz. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 114 ile 115.

[132] Bkz. Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*, 744.

İlgili hükümde sözü edilen “*maddi menfaatler*” deyiminden, “*kazanç müsadere*”nin anlaşılması gerektiği ifade edilmektedir.^[133] Kazanç müsadereindeki amaç suç işlenmesi yoluyla kazanç elde edilmesinin önüne geçmek ve böylece suçun maddi geliri yönünden çekiciliğini ortadan kaldırmaktır.^[134]

Eşya müsadereğine göre kazanç müsadereğinin kapsamı daha genişdir ve her türlü ekonomik gelir kazanç müsadereğinin konusunu oluşturabilir. Ayrıca suç ile elde edilen ekonomik değerin, başka bir ekonomik değere dönüştürülmesi kazanç müsadereğine engel değildir.^[135] Yine suç ile sağlanan maddi menfaatin değerlendirilerek başka gelirlerin elde edilmesi durumunda, elde edilen bu ilave ekonomik değerlerin de müsadereğine karar verilebileceği ifade edilmektedir.^[136] Suçtan sağlanan maddi menfaat üçüncü bir kişiye devredilmiş ise üçüncü kişinin iyi niyeti korunacaktır.^[137]

Yukarıda belirtildiği üzere kazanç müsadereğinin kapsamı oldukça genişdir ve sanık ölse de, suçtan elde ettiği ya da elde edip değerlendirdiği veya dönüştürdüğü tüm ekonomik değerler müsadereğinin konusunu oluşturabilecektir. Ölen sanığın doğrudan malvarlığına ve dolayısıyla mirasçılara etki edecek olması ve üçüncü kişileri etkileme olasılığının bulunması nedeniyle aşağıda değinileceği üzere kazanç müsadereği kararı verilirken duruşma açılması ve mirasçılardan ya da karardan etkilenecek üçüncü kişilerin duruşmaya davet edilmesi gerekir.

[133] Öztürk ve Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, 515.

[134] Uğur, “Kazanç ve Kaim,” 34; Tafran, “Türk Ceza,” 17. Eşya müsadereğinden farklı olarak kazanç müsadereğinde orantılılık ilkesi geçerli değildir. Bkz. Uğur, “Kazanç ve Kaim,” 34. Ayrıca kazanç müsadereği kararı verilebilmesi için maddi menfaatin suçun mağduruna iade edilmemesi gerekir. (bkz. TCK’nın 55. maddesi, 1. fıkrası, son cümle)

[135] Tafran, “Türk Ceza,” 18; Tafran, uyuşturucu madde paraya dönüşürse para, para arabaya dönüşürse araba, araba kiralanıp kira elde edilirse kira parasının kazanç müsadereğine konu olabileceğini ifade etmektedir. Bkz. Tafran, “Türk Ceza,” 18, 20.

[136] Tafran, “Türk Ceza,” 21.

[137] Bkz. Tafran, “Türk Ceza,” 27-29. Ancak TCK’nın 55. maddesinin 3. fıkrasında yer alan hükmün lafzı kafa karıştırıcı niteliktedir. Zira bu fıkrada “*maddi menfaat*” ifadesi kullanılmamış sadece “*eşyayı iktisap eden kişi*” ifadesine yer verilmiştir. Bu durumda eşya niteliği taşımayan maddi menfaatlerin üçüncü kişilere devredilmesi durumunda üçüncü kişilerin iyi niyetinin korunamayacağı sonucu ortaya çıkabilecektir.

Maddi menfaatlerin müsadereesine karar verilebilmesi için bir suçun işlendiğinin ve söz konusu maddi menfaatin bu suçtan sağlandığının sabit olması gerekir.^[138] Sanık öldüğünde muhakeme duracaktır. Ancak bazı durumlarda maddi menfaatlerin müsadereesine karar verilebilmesi için muhakemenin devamıyla suçun işlendiğinin ve maddi menfaatlerin suçtan sağlandığının tespit edilmesi gerekecektir. Bu nedenle suçtan gelir elde edildiği şüphesinin bulunduğu durumlarda, ilgili suçun sanığı ölse de hemen düşme kararı verilmeyecek, davaya devam olunarak maddi menfaatler konusunda karar verilecektir.^[139] Ölüm halinde muhakemeye devam olunmayarak suçla ilgili eşyanın müsadereesine karar verilemezken, kazanç müsadereesi söz konusu olduğunda muhakemeye devam olunması çelişkili bir duruma yol açmaktadır.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 256 ila 259 maddelerinde müsadereye ilişkin usul hükümlerine yer verilmiştir. Sanığın ölümü durumunda, sadece müsadere için muhakemenin devam edeceği dikkate alındığında, mahkemenin 256 ila 259 maddelerinde yer alan usul hükümleri uyarınca yargılama yapacağı sonucu çıkmaktadır.^[140]

Soruşturma aşamasında şüphelinin ölümü halinde, suç konusu olmayan ve müsadereye tabi olan eşyanın müsadereesine sulh ceza hakimliğince dosya üzerinden karar verilecektir. (Bkz CMK madde 259/1). Burada “*müsadereye tabi eşya*” ifadesinden başlı başına suç teşkil eden eşyanın anlaşılması gerekir. Suçla ilgili eşyanın ya da suçtan elde edilen menfaatin müsadereesine karar verilebilmesi için muhakkak dava açılması ve duruşma yapılması gerekmektedir. Zira kanunda açıkça belirtilen haller dışında evrak üzerinden inceleme yapılarak müsadere kararı verilmesi mümkün değildir.^[141]

[138] Ancak suçun işlenmesi ile elde edilen veya suçun konusunu oluşturan ya da suçun işlenmesi ile sağlanan maddi menfaatler yönünden müsadere kararı verilebilecektir. Bkz. Hafizoğulları ve Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 512.

[139] Uğur, “Kazanç ve Kaim,” 44.

[140] Düşme kararı verilmesini gerektirir bir durum söz konusu olduğunda dar anlamda ceza muhakemesinin sona ereceği; ancak müsadere kararı verilmesi yönünden gerekli olan fiilin hukuka aykırılığının tespiti için geniş anlamda ceza muhakemesinin devam edeceği ifade edilmektedir. Bkz. Centel, Zafer ve Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 753.

[141] Zekeriya Yılmaz, “Müsadere Muhakemesi,” *Terazi Hukuk Dergisi* 4, no. 40 (Aralık 2009): 57.

Sanığın duruşma evresinde ölmesi durumunda müsadereye konu eşya^[142] ya da maddi menfaat üzerinde hak sahibi olanlar usulüne uygun tebligat ile duruşmaya çağrılır. (Bkz. CMK madde 257/2) Çağrılan kişilerin duruşmaya gelmemeleri, duruşmanın ertelenmesine neden olmaz ve hükmün verilmesini engellemez. (CMK madde 257/3). Müsadere kararı verilebilmesi için olaya ilişkin deliller toplanır; gerektiğinde tanık dinlenebilir, keşif yapılabilir ya da bilirkişi incelemesi yaptırılabilir. Yapılan muhakeme sonucunda ya müsadere ya da müsadereye yer olmadığı kararı verilecektir.^[143]

Sanık dava devam ederken ölmüş ve müsadereye konu eşya, suç teşkil eden eşya niteliğinde ise duruşma yapılmadan doğrudan müsadere kararı verilebilecektir. Örneğin uyuşturucu madde ticareti suçunun sanığı olan kişi dava devam ederken ölmüş ise ele geçirilen uyuşturucu maddelerin müsadereyesine duruşma açılmadan ve ilave araştırma yapılmadan evrak üzerinden karar vermek mümkündür.^[144]

2- Sanığın Ölümü ve Lekelenme Hakkı

Masumiyet karinesi, mahkumiyet kesinleşinceye kadar şüpheli ya da sanığın suçlu olarak kabul edilmemesini ifade eder.^[145] Masumiyet karinesi, şüpheli veya sanığa karşı suçlu gibi davranılmasına engel olur.^[146]

Masumiyet karinesi aynı zamanda lekelenme hakkını beraberinde getirir. Sanığın, hakkındaki hüküm kesinleşinceye kadar suçlu muamelesi

[142] Sanığın ölümü halinde suçla ilgili eşyanın müsadereyesine karar verilebileceğinin savunulması halinde böyle bir usul izlenecektir. Suç teşkil eden eşyanın müsadereyi söz konusu ise müsadereye etkileyecek kişilerin duruşmaya çağrılmasına gerek yoktur.

[143] Yılmaz, “Müsadere,” 57.

[144] Bkz. Yılmaz, “Müsadere,” 58.

[145] Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2012), 147.

[146] Ayrıca masumiyet karinesinin diğer bir sonucu sanığın masum olduğunu kanıtlamak zorunda olmamasıdır. Bkz. Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 147.

görmemesi ve kamuoyuna suçlu olarak tanıtılmaması aynı zamanda lekelenmeme hakkının bir gereğidir.^[147]

Sanık öldüğünde düşme kararı verilmesi, ölen sanığın isnat edilen suçtan aklanması anlamına gelmez. Hakkında davanın açılması ile beraber çevreye karşı suçlu olarak tanıtıldığı bir gerçektir. Sanık ölse de isnat edilen suç nedeniyle geride kalan mirasçıları bu olumsuz durumdan etkilenebilecektir. Bu nedenle kovuşturma devam ederken sanığın öldüğü durumlarda lekelenmeme hakkı kapsamında davaya devam edilerek sanık hakkında beraat kararı verilip verilemeyeceği tartışması ortaya çıkmaktadır.

Erem/Danışman/Artuk'a göre, sanığın ölümü nedeniyle davanın düştüğüne ilişkin verilecek karar "beyani" bir karardır. Bu nedenle ölümden sonra yapılmış usul işlemlerinin hükümsüz sayılması gerekir. Ölüm meydana geldikten sonra her ne sebeple olursa olsun davaya devam olunamaz.^[148]

Önder'e göre; davayı düşüren sebep gerçekleşince kovuşturmaya devam olunamaz. Dava ister ilk derece mahkemesinde ister kanun yolu incelemesinde bulunsun ölüm davayı düşürecektir; ölen kişi hakkında verilecek hükmün nihayetinde beraat olacağı şeklindeki düşünceyle yargılamaya devam olunamaz. Ölüm halinde sanığa yönelik verilecek bir cezanın gerçekleştirilmesi imkansız olduğu dikkate alındığında davaya devam bir tespit davası olacaktır; tespit davası şekli de ceza davalarının niteliği ile bağdaşmaz.^[149]

Dönmezer/Erman'a göre; davayı düşüren bir sebep gerçekleştiğinde, hakim in fiilin suç teşkil edip etmediğini araştırması, fiil suç teşkil etmediği takdirde beraate, aksi halde, düşme sebeplerini uygulayarak, davanın ortadan kaldırılmasına karar vermesi gerektiği görüşü üstün tutulamaz. Ancak bu görüş esas alındığında da masum olan bir kimsenin, lekelenmesi ve sürekli şüphe altında olması gibi bir sonuç doğabilir.^[150]

[147] Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 148.

[148] Erem, Danışman ve Artuk, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 929.

[149] Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*, 741.

[150] Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku III*, 366. Dönmezer ve Erman'a ait bu kitap, ilgili yazarlar öldükten sonra bir yazar grubu tarafından güncellenerek yeniden basılmıştır. Bu yeni basıda kitabı güncelleyen yazar grubuna göre CMK'nın 223/9 maddesi uyarınca da düşme sebeplerinin varlığı halinde beraat kararı verilemez.

Saniğin ölümü halinde davaya devam olunarak beraat kararı verilip verilemeyeceğine ilişkin Yüksek Mahkemenin görüşünü yansıtan bir karara rastlanılmamaktadır. Ancak cezalandırma ilişkisinin sona erdiren bir başka neden olan dava zamanaşımına ilişkin olarak Yüksek Mahkemenin vermiş olduğu kararlar niteliği uygun düşükçe bu konuda yol gösterici olabilir.

Yüksek Mahkeme, ilk derece mahkemesi tarafından sanık hakkında beraat kararı verilmiş olsa da; yargılamaya konu suçun niteliği itibariyle zamanaşımı gerçekleşmişse esasa ilişkin denetim yapmadan davanın düşmesine karar vermektedir.^[151] Örneğin sanık hakkında hırsızlık suçundan kurulan beraat hükmü temyiz edilmiş, ilk derece mahkemesinin kararından sonra ancak dosya ceza genel kurulunun önüne gelmeden önce zamanaşımına uğramıştır. Yüksek Mahkeme bu durumda öncelikle dava zamanaşımı nedeniyle düşme kararı verilmesi gerektiğine hükmetmiştir.^[152] Ancak bu duruma istisna getirilmektedir: 5271 sayılı CMK'nın 223. maddesinin 9. fıkrasında belirtildiği üzere “*derhal beraat*” kararı verilmesini gerektiren bir durum söz konusu ise ve zamanaşımı gerçekleşmişse sanık hakkında düşme değil, beraat kararı verilmesi gerekmektedir.^[153] Derhal beraat kararı; saniğin eyleminin suç

Düşme sebebi ortaya çıktıktan sonra suçun oluşup oluşmadığı konusunda yargılama yapılamaz. Bkz. Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku III*, 367.

[151] Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2009/7-76, K. 2009/104, 28.04.2009; Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2013/11-625, K. 2014/517, 25.11.2014: “*Ceza Genel Kurulu'nun 31.10.2012 gün ve 655-1823 sayılı kararı başta olmak üzere bir çok kararında açıkça vurgulandığı gibi, yargılama yapılmasına engel olup, davayı düşüren hallerden biri olan dava zamanaşımının yargılama sırasında gerçekleşmesi durumunda, yerel mahkeme ya da Yargıtay, resen zamanaşımı kuralını uygulayarak kamu davasının düşmesine karar verecektir.*”

[152] Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2012/2-127, K. 2012/257, 03.07.2012.

[153] Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2010/2-136, K. 2010/229, 23.11.2010: “*Ceza Genel Kurulunun duraksamasız içtihatlarına göre, 'zamanaşımının gerçekleşmesi halinde', derhal beraat kararı verilmesini gerektiren haller hariç, öncelikle 'beraat değil, 'zamanaşımı nedeniyle düşme' kararı verilmelidir.*”; ayrıca bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2013/12-74, K. 2014/140, 25.03.2014; Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2011/7-400, K. 2012/65, 28.02.2012; Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2012/7-1194, K. 2013/105, 26.03.2012; Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2012/7-1425, K. 2013/343, 05.07.2013.

oluşturmaması veya yeni bir yasal düzenleme ile suç olmaktan çıkarılması gibi, herhangi bir araştırmayı gerektirmeyen hallerde verilebilir.^[154]

Yüksek Mahkemenin dava zamanaşımına ilişkin bu görüşünün, cezalandırma ilişkisini sona erdiren bir diğer neden olan sanığın ölümü hallerinde de geçerli olabileceği düşünülebilir. Ancak Yüksek Mahkeme bir kararında, elektrik hırsızlığından beraat eden sanığın ölmesi durumunda, beraat değil, düşme kararı verilebileceği yönünde görüş bildirmiş ve derhal beraat konusuna değinmemiştir.^[155] Yine dolandırıcılık suçundan beraat eden ve nüfus kayıtlarına göre yargılama sırasında öldüğü anlaşılan sanık hakkında, kesin olarak öldüğü mahallinde yapılacak araştırma ile tespit edildikten sonra düşme kararı verilmesi gerektiğine hükmetmiştir.^[156]

Yargıtay Özel Dairesinin güncel kararlarında, bu konuya ilişkin, sanığın “*lekelenmeme hakkını*” da gözeterek daha adil bir çözüm getirildiğini söylemek mümkündür.^[157] Ancak bu kararlarında Özel Daire, “*derhal beraat*” kavramına farklı bir anlam yüklemekte ve Ceza Genel Kurulunun istikrar kazanan görüşünden ayrılmaktadır. Özel Daire’ye göre, yargılamanın geldiği aşama itibarıyla, ilave bir araştırma yapılmasına ya da delil toplanmasına gerek kalmayan bir durum söz konusu ise derhal beraat kararı verilebilecektir; 5271 sayılı CMK’nın 223. maddesinin 9. fıkrasındaki hükmün uygulanabilmesi için, beraat kararının hangi nedenden dolayı verileceği önemli değildir.^[158] Ayrıca ilk derece mahkemesince verilen beraat kararından sonra fakat temiz denetiminden önce sanığın öldüğü durumlarda Özel Daireye göre, ilk

[154] Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2013/12-74, K. 2014/140, 25.03.2014; Yargıtay Ceza Genel Kurul, E 2011/7-400, K. 2012/65, 28.02.2012.

[155] Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2014/13-581, K. 2016/34, 26.01.2016.

[156] Yargıtay Ceza Genel Kurul, E. 2019/15-3, K. 2019/94, 12.02.2019.

[157] Bkz. Yargıtay 6. Ceza Daire, E. 2020/10549, K. 2021/9732, 25.05.2021; Yargıtay 6. Ceza Daire, E. 2019/1468, K. 2021/9871, 26.05.2021; Yargıtay 6. Ceza Daire, E. 2021/14913, K. 2022/149, 18.01.2022; Yargıtay 6. Ceza Daire, E. 2021/6745, K. 2022/1914, 17.02.2022.

[158] Yargıtay 6. Ceza Daire, E. 2020/10549, K. 2021/9732, 25.05.2021; Yargıtay 6. Ceza Daire, E. 2019/1468, K. 2021/9871, 26.05.2021; Yargıtay 6. Ceza Daire, E. 2021/14913, K. 2022/149, 18.01.2022; Yargıtay 6. Ceza Daire, E. 2021/6745, K. 2022/1914, 17.02.2022.

derece mahkemesinin beraat kararının esası doğruysa onanması gereklidir; sırf sanık yargılama aşamasında öldü diye dava düşürülemez; yani şüpheli ya da sanık lekelenmiş durumda bırakılamaz.^[159]

Kovuşturma evresinde düşme sebeplerinin varlığı halinde sanık hakkında mahkumiyet kararı verilebilecek hale gelmiş olsa dahi mahkumiyet kararı verilemez; zira düşme sebebinin kabul edilmesindeki amaç, neticede sanık hakkında mahkumiyet kararının verilmemesinin istenmesidir.^[160] Bununla birlikte düşme sebeplerinin kabulü, sanığın beraat kararı ile temize çıkmasının istenmemesi anlamına gelmez. Bu nedenle kovuşturma evresinde, tam beraat kararı verileceği sırada, düşme sebeplerin bulunduğu anlaşılması, beraat kararı verilmesine engel teşkil etmemelidir.^[161]

5271 sayılı CMK'nın 313. maddesinin 1. fıkrası, hükümlü öldükten sonra da yargılamanın lehe olarak yenilenmesini kabul etmektedir. Zira ceza mahkumiyetinin yarattığı olumsuz algı ve utanma duygusu, hükümlü öldükten sonra en azından ailesi yönünden devam eder ve bu gerekçelerle yasada sınırlı olarak sayılan kişilerin, hükümlü öldükten sonra da yargılamanın yenilenmesini talep edebileceği kabul edilmiştir.^[162] Hükümlünün ölümünden sonra dahi yargılamanın yenilenmesi talep edilebildiğine göre, henüz dava devam ettiği sırada ölen sanığın temize çıkmasına olanak sağlamak evleviyetle kabul edilmelidir. Mevcut yasal düzenlemeler ölen sanık hakkında beraat kararı verilmesine engel teşkil edecek nitelikte olmasa da, "lekelenmeme hakkı" nı gözeten kesin bir uygulama için bütün düşme sebeplerini kapsayan kanuni bir düzenleme yapılabilir.

[159] Yargıtay 6. Ceza Daire, E. 2020/10549, K. 2021/9732, 25.05.2021; Yargıtay 6. Ceza Daire, E. 2019/1468, K. 2021/9871, 26.05.2021; Yargıtay 6. Ceza Daire, E. 2021/14913, K. 2022/149, 18.01.2022; Yargıtay 6. Ceza Daire, E. 2021/6745, K. 2022/1914, 17.02.2022.

[160] Nurullah Kunter, Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoglu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2010), 660-661.

[161] Kunter, Yenisey ve Nuhoglu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 661.

[162] Güçlü Akyürek, *Yargılamanın Yenilenmesi* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018), 151. Yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunduktan ve yargılamanın yenilenmesi kararı alındıktan sonra hükümlünün ölümünün, yenilenme isteminin reddi sonucunu doğurmayacağı ifade edilmektedir. Bkz. Akyürek, *Yargılamanın Yenilenmesi*, 151.

C) HÜKÜMLÜNÜN ÖLÜMÜ

Hükümlünün ölümü 64. maddenin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Sanığın ölümü halinde hem dava hem de infaz ilişkisi ortadan kalkarken, hükümlünün ölümünde sadece infaz ilişkisi ortadan kalkmaktadır.^[163]

Hükümlü öldükten sonra hapis cezasının infazı yönünden imkansızlık doğar. Fakat adli para cezaları için aynı ifadeyi kullanmak mümkün değildir; zira adli para cezaları ölen hükümlünün terekesinden tahsil edilebilir. Ancak ekonomik nitelikte de olsa adli para cezaları sonuçta bir cezadır; ölen hükümlü hakkında verilen adli para cezasının terekeden ve tereke üzerinde hak sahibi olan mirasçılardan tahsili “*cezaların şahsiliği ilkesi*” ne aykırı olacaktır.^[164] Nitekim TCK’nın 64. maddesinin 2. fıkrasında açıkça; “*hükümlünün ölümü, hapis ve henüz infaz edilmemiş adli para cezasını ortadan kaldırır*” hükmüne yer verilmiştir. Adli para cezası taksidde bağlanmış ve hükümlü tüm taksitleri ödemediği ise yine bakiye kısım mirasçılardan istenemez; adli para cezasının ödenen kısmı, hükümlünün öldüğü gerekçesiyle mirasçıları tarafından devletten talep edilemez. (Bkz. TCK madde 74/1)

Hükümlünün ölümünün düzenlendiği 2. fıkranın son cümlesinde; “*ancak, müsadereye ve yargılama giderlerine ilişkin olup ölümden önce kesinleşmiş bulunan hüküm, infaz olunur*” hükmüne yer verilmiştir.^[165] Yukarıda açıklandığı üzere burada geçen müsadere kavramı hem suçla ilgili eşyayı hem de suç teşkil eden eşyayı kapsamaktadır. Dava devam ederken sanığın ölümü halinde suçla ilgili eşyanın müsaderesine karar vermek mümkün değilken; dava sonucunda suçla ilgili eşyanın müsaderesine karar verilmiş ve bu karar

[163] Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 724. Cezanın infazı ceza ilişkisini düşüren bir sebep olarak nitelendirilemez. Bkz. Erem, Danışman ve Artuk, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 923; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 705.

[164] Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*, 744.

[165] Hükümlünün ölümüne rağmen kesinleşmiş olan müsadere kararlarının infaz edileceğinin hükme bağlanmasının, müsadere esasında ceza değil, bir güvenlik tedbiri olduğu düşüncesini desteklediği belirtilmektedir. Bkz. Aydın, “Malvarlığına,” 143. Müsadere kararının infazı için ölümden önce kesinleşmesini aramanın, müsadereye ilişkin TCK’nın 54 hükmü ile bağdaşmadığı ifade edilmektedir. Bkz. Centel, Zafer ve Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 753.

kesinleşmişse, ilgili kararın hükümlüsü ölse dahi müsadere kararını infaz etmek mümkündür.^[166]

Yargılama giderleri, ne cezadır, ne de ceza mahkumiyetinin kanuni sonucudur.^[167] Davanın devam ederken sanığın ölmesi durumunda yargılama giderleri devlet üzerinde kalır. Karar kesinleşmiş ise kesinleşme ile birlikte hükümlü sıfatına geçiş yapan kişinin, ödemesine hükmedilen yargılama giderleri terekesinden tahsil edilecektir.

TCK 51 maddesi uyarınca hapis cezasının ertelenmesi kararı verilmiş ise hükümlü, belirlenen denetim süresi içerisinde yeniden kasıtlı bir suç işlemezse ve erteleme yükümlülüklerini yerine getirirse cezasını infaz etmiş sayılır; yine koşullu salıverme hükümleri uyarınca serbest bırakılmışsa ve denetim süresi içerisinde yeniden suç işlemeyip öngörülen yükümlülüklerini yerine getirmişse cezasını infaz etmiş kabul edilir.^[168] Hem erteleme hem de koşullu salıverme için belirlenen denetim süresi içerisinde hükümlü ile devlet arasındaki ceza ilişkisinin sürdüğünü kabul etmek gerekir. Ancak belirlenen şartlara uyulduğunda ve denetim süresi sonunda ceza infaz edilmiş olacak ve dolayısıyla ceza ilişkisi sona erecektir.^[169] Hem hapis cezasının ertelenmesi hem de koşullu salıverme yönünden, denetim süresi içerisinde bir yükümlülük getirilmiş ise ölüm halinde hükümlü için belirlenen bu yükümlülükler de son bulacaktır.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 372. maddesi uyarınca kişi hakkında verilen vergi cezaları (vergi ziyat cezası ve usulsüzlük cezaları) ölüm halinde düşecektir.^[170] Ölümün vergi cezalarını düşürücü etkisi açısından cezanın kesinleşip kesinleşmediğinin değil, tahsil edilip edilmediğinin esas alınması

[166] TCK'nın 70. maddesi uyarınca "müsadereye ilişkin hüküm, kesinleşmeden itibaren yirmi yıl geçtikten sonra infaz edilemez."

[167] Hafizoğulları ve Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 512; Taner, *Ceza Hukuku Umumi Kısım*, 661.

[168] Taner, *Ceza Hukuku Umumi Kısım*, 659-60.

[169] Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku III*, 351.

[170] Kişinin ölümü vergi borçlarının silinmesine neden olmaz.

gerektiği ifade edilmektedir.^[171] Hakkında ceza verilen kişinin ölmesi durumunda, vergi cezası kesinleşmiş olsa da, tahsil edilemeyecektir. 213 sayılı VUK'un 359 vd. maddelerinde düzenlenen vergi suçları yönünden ise TCK'nın 64. maddesi uygulanacaktır.

Hükümlü öldükten sonra da yargılamanın yenilenmesinin talep edilebileceği yukarıda ifade edildi.(CMK madde 313/1)^[172]

D) MAĞDURUN ÖLÜMÜ

Mağdurun ölümünün, sanık ile devlet arasındaki ceza ilişkisine esas olarak etkisi yoktur.^[173] Bununla birlikte soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı bir suçun mağduru şikayet süresi dolmadan önce ölmüş ise mirasçıları mağdurun yerine geçip şikayette bulunamazlar.^[174] Ancak TCK'nın 131/2 maddesinde bunun istisnası öngörülmüştür.^[175]

[171] Muallâ Öncel, Nami Çağan ve Ahmet Kumrulu, *Vergi Hukuku I Genel Kısım*. (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1985), 262.

[172] Hükümlü bizzat, beraat etmek amacıyla istemde bulunduktan sonra ölürse, yasada özel olarak belirtilen kişilerden birinin süreci kaldığı yerden devam ettirmesinin mümkün olduğu savunulmaktadır. Bkz. Akyürek, *Yargılamanın Yenilenmesi*, 151.

[173] Dönmezer ve Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku III*, no. 377; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 709.

[174] Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 724.

[175] TCK'nın 131/2. maddesine göre; “mağdur şikayet etmeden önce ölürse, veya suç ölmüş olan kişinin hatırasına işlenmiş ise; ölenin ikinci dereceye kadar üstsoyu ve altsoyu, eş ve kardeşleri tarafından şikayette bulunulabilir.”

SONUÇ

Devletin cezalandırma hakkı günümüzde hala “toplum sözleşmesi” kuramı ile açıklanmaktadır. Kişiler ve devlet arasında bir anlaşma yapılmıştır. Düzeni sağlamak devletin görevidir ve gerektiğinde toplum düzenini sağlamak için bireyleri cezalandırabilir. Ancak devletin dokunamayacağı, bireye ait temel haklar bulunmaktadır. Devlet bu temel hakları ihlal edemez. Birey de toplum düzenini sarsacak eylemlerde bulunmamakla ve suç işlediğinde tarafsız ve bağımsız mahkemelerce verilen cezaya katlanmakla yükümlüdür.

Suçun işlenmesi ile birlikte devletin, birey üzerinde cezalandırma hakkının doğduğu ifade edilmektedir. Esasında suçun işlenmesi ile birlikte birey ile devlet arasında ceza ilişkisi doğar. Bu ilişki kural olarak infaz ile son bulur. Ancak bazı nedenlerle bu ilişkinin kesilebileceği kabul edilmektedir. Esasında ölüm, birey ile devlet arasındaki ceza ilişkisini sonlandıran doğal bir nedendir ve ceza ilişkisini sonlandıran diğer nedenlerden bu yönüyle farklılaşır.

Türk Ceza Kanunu’nun 64 ve devamı maddelerinde “Davayı ve Cezayı Düşüren” nedenler sıralanmıştır. Davayı ve Cezayı düşüren nedenleri aynı zamanda muhakeme engeli olarak görmek mümkündür. Bu nedenle düşme sebebi olarak gösterilen bu nedenlerin Türk Ceza Kanununda yer alması doğru bulunmayabilir. Ancak ceza davasının, devletin cezalandırma hakkını kullanmasında bir araç olduğu ve esasında davayı ve cezayı düşüren nedenlerin devletin cezalandırma hakkına etki ettiği ve bu nedenle usul kurallarından öncelikli olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu kurumların maddi ceza hukuku alanında düzenlenmesi hatalı değildir.

Davayı ve cezayı düşüren neden olarak kabul edilen TCK’nın 64. maddesindeki düzenlemede, sanığın ölümü ile hükümlünün ölümüne farklı sonuçlar bağlanmıştır. Daha doğrusu müsadere ve yargılama gideri konusunda kişinin sanık ya da hükümlü olmasına ilişkin farklı hükümler getirilmiştir.

TCK’nın 64. maddesinde yer alan düzenleme bu haliyle, müsadere konusunda, suç ile ilgili eşya ve suç teşkil eden eşya ayrımını yapmayı zorunlu kılmaktadır. Dava devam ederken sanığın ölmesi durumunda sadece suç teşkil eden eşyanın müsaderesi için yargılamaya devam olunabilecektir. Yine sanığın ölümü halinde suçtan sağlanan maddi menfaatlerin müsaderesine karar verilebilecektir. Ancak 64. maddenin her iki fıkrası birlikte düşünüldüğünde sanığın ölümü halinde suçla ilgili eşyanın müsaderesine karar verilmesi mümkün görünmemektedir. Zira hükümlünün ölümü halinde

ancak kesinleşmiş müsadere kararlarının infaz edilebileceği hüküm altına alınmıştır. Bu ayırım yapılmazsa, sanığın ölümü halinde her şekilde müsadere kararı verilebileceği ancak hiçbir müsadere kararının infaz edilemeyeceği sonucu ortaya çıkacaktır.

Ölüm halinde muhakemenin duracağı ve mutlak surette düşme kararı verileceğini savunan yazarlar bulunmaktadır. Ancak dava devam ederken sanığın öldüğü durumlarda, lekelenme hakkı kapsamında davaya devam olunması tercih edilmelidir. Toplanan deliller bağlamında ölen sanığın beraat etmesi gerektiği tespit edildiğinde düşme kararı değil, beraat kararı verilmesi gerekir. Basit suçlar yönünden bu farklılaştırmanın bir öneminin olmadığı düşünülse de; cinayet ve tecavüz gibi suçlar yönünden sanığın lekelenmemesi büyük önem taşır. Zira isnat edilen suçun sanığın hatırasına etki etmesinden de öte, geride kalan aile bireylerini etkileyen boyutu bulunmaktadır. Mahkum olarak ölen bir kişi için yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebildiğine göre, hakkında kovuşturma devam ederken ölen sanığın aklanması için bu yolların açık tutulması bir gerekliliktir.

KAYNAKLAR

- Akipek, Jale, Turgut Akıntürk ve Derya Ateş. *Türk Medeni Hukuku Birinci Cilt Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2018.
- Akyürek, Güçlü. *Yargılamanın Yenilenmesi*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018.
- Artuk, Mehmet Emin, Ahmet Gökçen, M. Emin Alşahin, Kerim Çakır. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2017.
- Aydın, Öykü D. “Malvarlığına İlişkin Bir Emniyet Tedbiri Olarak Türk Ceza Yasası’nda Müsadere.” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 43, no. 1 (1993): 143-156. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000742.
- Beccaria, Cesare. *Suçlar ve Cezalar Hakkında*. Çeviren: Sami Selçuk, Ankara: İmge Kitabevi, 2020.
- Bettioli, Giuseppe. “Suç ve Cezanın Sukutu Meselesi.” Çeviren: Faruk Erem. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 12, no. 1, (1955): 1-15. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001248.
- Centel, Nur, Hamide Zafer. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2012.
- Centel, Nur, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut. *Türk Ceza Hukukuna Giriş*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2020.
- Demirbaş, Timur. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2012.
- Dönmezer, Sulhi ve Sahir Erman. *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku III*. İstanbul: Der Yayınları, 2020.
- Erem, Faruk, Ahmet Danışman ve Mehmet Emin Artuk. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 1997.
- Foucault, Michel. *Hapishanenin Doğuşu*. Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Kitabevi, 2019.
- Hafizoğulları, Zeki. “Türk Ceza Hukukunda Cezalandırma Hukuki İlişkisi ve İlişkinin Sona Ermesi Nedenleri.” *Uğur Alacakaptan’a Armağan*, editör Mehmet Murat İnceoğlu, 387-415. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

- Hafizoğulları, Zeki ve Muharrem Özen. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 10. Baskı, Ankara: US-A Yayıncılık, 2017.
- Hakeri, Hakan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2016.
- İçel, Kayıhan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2016.
- Keyman, Selâhattin. “*Türk Hukukunda Af*.” Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, 1965.
- Kunter, Nurullah, Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu. *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2010.
- Kunter, Nurullah. *Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1949.
- Oğuzman, M. Kemal, Özer Seliçi ve Saibe Oktay-Özdemir. *Kişiler Hukuku -Gerçek ve Tüzel Kişiler-*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2016.
- Okuyucu Ergün, Güneş. “Suçta Kullanılmak Üzere Hazırlanan Eşyanın Müsaderesi.” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 33, no. 153 (Mart-Nisan 2021): 169-185.
- Öncel, Muallâ, Nami Çağan ve Ahmet Kumrulu. *Vergi Hukuku I Genel Kısım*. Ankara: Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1985.
- Önder, Ayhan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler II-III*. İstanbul: Beta Yayınevi, 1992.
- Özbek, Veli Özer, Koray Doğan, Pınar Bacaksız. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019.
- Öztürel, Adnan. “Ölüm Teşhisi Hataları.” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 13, no. 1 (1956): 343-349. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001281.
- Öztürk, Bahri ve Mustafa Ruhan Erdem. *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2013.
- Pisapia, Gian Domenico. *İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri Genel Kısım*. Çeviren Atıf Akgüç. Padova: 1965.

- Seneca, Lucius Annaeus. *Ahlak Mektupları*. Çeviren: Türkan Uzel. İstanbul: Jaguar Kitabevi, 2019.
- Soyaslan, Doğan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2016.
- Tafran, Adem. “Türk Ceza Hukukunda Kazanç Müsaderesi.” *Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, no. 13 (2016): 11-31.
- Taner, Tahir. *Ceza Hukuku Umumi Kısım*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1953.
- Tekinay, Selâhattin Sulhi. *Medeni Hukukun Genel Esasları ve Gerçek Kişiler Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1992.
- Topaç, Tahir Hami. “Eşya Müsaderesi (TCK. 54).” *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 2, no. 2, (2013): 47-70.
- Toroslu, Nevzat. *Ceza Hukuku Genel Kısım*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2012.
- Türk Hukuk Kurumu. *Türk Hukuk Lûgatı*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Uğur, Hüsamettin. “5237 Sayılı TCK’ya Göre Kazanç ve Kaim Değer Müsaderesi.” *Terazi Hukuk Dergisi* 3, no. 28 (Aralık 2008): 31-44.
- Yılmaz, Zekeriya. “Müsadere Muhakemesi.” *Terazi Hukuk Dergisi* 4, no. 40 (Aralık 2009): 49-70.
- Yüce, Turhan Tufan. *Ceza Hukukunun Temel Kavramları*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1985.
- Zafer, Hamide. *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2015.